

VILNIAUS VYSKUPIJOS
SUFRAGANATAI XIX A.:
RAIDOS BRUOŽAI IR SUFRAGANŲ,
KAIP FUNKCINĖS AUKŠTOSIOS DVASININKIJOS
GRUPĖS, CHARAKTERISTIKOS METMENYS

ALDONA PRAŠMANTAITĖ

Abiejų Tautų Respublikos katalikų vyskupijose buvo plačiai paplitusi ikitridentinė sufragano pareigybės samprata, t. y. sufraganais vadinti ne tik metropolitui tiesiogiai pavaldžių vyskupijų ordinarai, kaip apibrėžia potridentinės kanonų teisės straipsniai, bet ir vyskupijų vyskupų padėjėjai (*episcopi auxiliaries*), turintys vyskupų *in partibus infidelium* titulą¹. Tyrėjai linkę manyti, kad pastarąją dvasininkų grupę sufraganais įvardijantis terminas radosi siekiant išvengti painiavos su tuo metu buvusia dar viena vyskupų pagalbininkų grupe – vyskupų koadjutoriais *cum futura successione*, turėjusiais teisę pavaduoti vyskupą šiam dėl ligos, senatvės ar kitų priežasčių negalint deramai valdyti vyskupijos, ir po ordinaro mirties paveldėdavusiais vyskupijos sostą². Vyskupo koadjutorius *cum futura successione* paprastai reziduodavo prie vyskupijos sosto. Tuo tarpu sufraganas, turėdavęs reziduoti jam paskirtame sufraganate, dažniausiai gerokai nutolusiame nuo vyskupijos sostinės, sosto nepaveldėdavo³. Sufragano skyrimas Abiejų Tautų Respublikos laikais buvo ordinaro prerogatyva, tačiau teisė suteikti vyskupo *in partibus infidelium* titulą ir šiai tarnystei dvasininką prekonizuo-

¹ Piotr Hemperek, „Biskup sufragan“, in: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1976, k. 614; Hieronim Eugeniusz Wyczawski, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, Kalwaria Zebrzydowska: Wydawnictwo „Calvarianum“, 1989, p. 172; X. A. S., „Biskup sufragan“, in: *Encyklopedia kościelna*, wydana przez X. Michała Nowodworskiego, t. 2, Warszawa: W Drukarni Czerwińskiego i Spółki, 1873, p. 374–375.

² X. A. S., *op. cit.*, p. 374–375.

³ Lenkų istoriografijoje įsitvirtino sąvoka *sufraganat okręgowy*, įvardijanti sufraganiją, esančią nuo vyskupo rezidencijos vietos atokesnėje vyskupijos dalyje. Tokiai sufraganijai įvardyti lietuvių kalba šiame straipsnyje vartojamas terminas „sufraganas“.

ti⁴ buvo rezervuota Apaštalu Sostui. Svarbiausia vyskupo nominuoto ir popiežiaus prekonizuoto (prieš tai suteikus nominuotajam neegzistuojančios vyskupijos titulą) sufragano pareiga buvo pagalba vyskupijos ordinarui pastarojo pastoracinėje tarnystėje. Turėdamas ordinaro leidimą, jis galėjo teikti kunigystės šventimus, Sutvirtinimo sakramentą, konsekruoti bažnyčias, altorius ir pan., tačiau su realia valdžia vyskupijoje vyskupo sufragano pareigybė nebuvo susieta⁵. Po valstybės padalijimų tradicija ordinarų pagalbininkus vyskopus *in partibus infidelium* (po 1882 m. – titulinius)⁶ vadinti sufraganais išliko tiek buvusios Lenkijos Karalystės, tiek Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyskupijose. Vilniaus vyskupijos istorija šiuo požiūriu nėra išskirtinė.

Istoriografijos metmenys ir šaltiniai. Vilniaus vyskupijos sufraganatų ir sufragano pareigas ėjusių aukštesniųjų vyskupijos dvasininkų narytyvo genezė sietina su Jono Kurčevskio (Kurczewski) – Vilniaus katedros kapitulos prelado – veikalais vyskupijos istorijos tema. Iki šiol aktualumo nepraradusioje ir tyrėjų dažnai cituojamoje XX a. pradžioje išleistoje Vilniaus vyskupijos istorijos sintezėje Kurčevskis glaustai aptarė ir vyskupijos sufraganatų istoriją, paskelbė sufraganų sąrašą, šalia kiekvienos pavardės pateikdamas pagrindinius biografijos faktus⁷. Nepaisant pasitaikančių netikslumų nurodant biografijos datas, tarp jų ir sufragano tarnystės pareigų trukmę, tai yra vertinga medžiaga išsamesnei tiek vyskupijos sufraganatų tinklo, tiek ir sufraganų, kaip dvasininkijos elitui priskirtinos dvasininkų grupės, analizei. Kurčevskis dvasininkų paskyrimą į suf-

⁴ Prekonizacija (lot. *praeconicare*) – kai remdamasis teikimu (šiuo atveju – Rusijos imperatoriaus nominacija) popiežius paskelbia dvasininką vyskupu. Taip imperatoriaus šiai pareigybei nominuotasis dvasininkas tapdavo Apaštalu Sosto nominuotoju. Šį „statusą“ turėjo iki konsekracijos procedūros ir iškilmingo įvesdinimo į katedrą. Pastaroji iškilmė užbaigdavo kanoninį įteisinimą.

⁵ Adam Stanisław Krasieński, *Prawo kanoniczne*, Wilno: Drukiem Józefa Zawadzkiego, 1861, p. 124–125.

⁶ Popiežius Leonas XIII 1882 m. terminą *in partibus infidelium* pakeitė sąvoka *episcopi titularis*; žr. J. V. [Juozas Vaišnora], „In partibus infidelium“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 8, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, p. 536–537.

⁷ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i pracę biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 75–91; Jan Kurczewski, *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska: w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, t. 1, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1908, p. 322–328.

raganus datas dažniausiai nurodė metų, kartais mėnesio tikslumu, tačiau rašydamas apie XIX a. vyskupijos sufraganus detaliau neaptarė jų nominavimo procedūros, nesigilino į nominavimo ir ordinavimo procedūrų skirtumus, tad neretai neaišku, kokia data – nominavimo ar konsekracijos – šalia konkrečios sufragano pavardės nurodyta. Kurčevskio sudarytą vyskupijos sufraganų katalogą svariai papildė Paulius Rabikauskas, publikavęs Vatikano slaptajame archyve (*Archivio Segreto Vaticano*) saugomas Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės vyskupijų vyskupų reliacijas Apaštalo Sostui ir Vilniaus vyskupiją liečiančių dokumentų rinkinio tome paskelbęs vyskupijos hierarchų vardinį sąrašą. Į šį sąrašą įtraukti ir sufraganai⁸. Nors Rabikauskas šaltinių, kuriuos pasitelkė, ir neįvardijo, akivaizdu, kad remtasi Vatikano slaptajame archyve saugomais dokumentais. Tad spėtina, kad datos mėnesio ir dienos tikslumu Rabikausko sąrašė yra pagal tai, kada dvasininką į šias pareigas paskyrė popiežius. Rabikausko sudarytasis vyskupijos sufraganų sąrašas nėra identiškas anksčiau Kurčevskio paskelbtajam. Antai Rabikauskas rašo Vilniaus vyskupą Andrių Benediktą Klungevičių 1830–1840 m. buvus Bresto sufraganu, o Kurčevskis – Vilniaus. Mažai tikėtina, kad Rabikauskas apie Kurčevskio veiklą nežinojo, tačiau neatmestina, kad juo galėjo nesinaudoti. Tyrėjai yra atkreipę dėmesį į šiuose sąrašuose esančius nesutapimus. Antai Bažnyčios istorikas Tadeusz Krahelis, savo XX a. aštunto dešimtmečio pabaigoje išleistoje studijoje apie Vilniaus arkivyskupijos istoriografiją, Klungevičiaus priskyrimą Bresto sufraganatui Rabikausko sudarytame sąrašė vienareikšmiškai priskyre prie klaidų⁹. Rašydamas skirsnį apie Vilniaus vyskupijos sufraganus kolektyvinėje studijoje, skirtoje Vilniaus vyskupijos įsteigimo sukakčiai, Krahelis pateikė ir sufraganų sąrašą, Klungevičių įrašydamas prie Vilniaus sufraganų ir nurodydamas jo tarnystės šiose pareigose laiką metų tikslumu¹⁰. Tuo tarpu XX a. paskutinio dešimtmečio pradžioje Kazio Misiaus ir Romualdo Šinkūno parengtame Lietuvos katalikų bažnyčių žinyne publikuojamame Vilniaus vyskupijos vyskupų ir administratorių sąrašė, kuriame išskirti ir sufraganai pagal atskiras sufra-

⁸ *Episcopi Vilmensis*, in: *Relationes status dioecesium in Magno ducatu Lituaniae*, t. 1: *Dioecesis Vilmensis et Samogitiae*, Pluribus adlaborantibus in unum redegit Paulus Rabikauskas, S.I., Romae: Academiae Lituanae Catholicae Scientiarum, 1971, p. 11–17.

⁹ Tadeusz Krahel, *Historiografia (archi)diecezji wileńskiej do 1939 roku*, (ser. *Studia z historii kościoła w Polsce*, t. 5), Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1979, p. 120.

¹⁰ Tadeusz Krahel, „Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej“, in: *Studia Teologiczne*, t. 5–6: 1987–1988, Białystok–Drohiczyn–Łomża, [1988], p. 31–33.

ganijas¹¹, Klungevičius autorių priskirtas prie Bresto sufraganų. Nors ir nenurodyta, kokiais šaltiniais remtasi, tačiau akivaizdu, kad sekta Rabikausku. Taigi neaišku, ar žinyno autoriai atmetė Krahelio pastebėtą apsirikimą Rabikausko sąrašė kaip nepagrįstą, ar šis tekstas jiems buvo nežinomas. Neatmestina, kad turėdami omenyje Rabikausko kvalifikacijas ir preciziką rengiant šaltinių publikacijas, apsirikimų galimybės jo sudarytame sąrašė veikiausiai net nesvarstė. Tad taip ir lieka neaišku, ar Krahelis pagrįstai kvestionavo Rabikausko nuostatą dėl Klungevičiaus priskyrimo Bresto sufraganijai¹². Aptartasis Klungevičiaus sufraganystės atvejis rodo, kad nors vyskupijos sufraganų personalijos ir yra identifikuotos, tačiau dėl jų tarnystės vietų temos literatūroje nuomonės iki šiol įvairuoja. Glaustą buvusios Abiejų Tautų Respublikos sufraganijų ir sufraganatų istoriją pateikęs Bolesławas Kumoras, bendrame kontekste aptarė ir Vilniaus vyskupijos sufraganatų raidos peripetijas¹³. Apie sufraganus rašoma ir pagrindiniai jų gyvenimo faktai populiariu stiliumi pristatomi Viktoro Petkaus veikale apie Vilniaus vyskopus. Nors įvadiniam straipsnyje ir paaiškinama sufragano samprata bei šios pareigybės skirtumai nuo pavyskupio, t. y. koadjutoriaus, tačiau dėstant šie terminai vartojami sinonimiškai, įnešant nereikalingos painiavos, tad dalis sufraganų pareigas ėusių dvasininkų tapo nepagrįstai priskirti koadjutoriams¹⁴. Apie vyskupijos sufraganų beneficijų raidą yra rašęs Liudas Truska, XX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais gilindamasis į bažnytinės žemėvaldos problemas Lietuvoje XVIII a. antros pusės – XIX a. pirmos pusės laikotarpiu. Archyviniais šaltiniais grįstoje šiai temai skirtoje studijoje sufraganų žemėvalda ir pajamos aptartos bendrame kontekste, neišskiriant jų į atskirą pogrupį¹⁵. Tad Vilniaus vyskupijos sufraganatų ir sufraganų tema toli gražu neišsemta.

¹¹ Kazys Misius, Romualdas Šinkūnas, *Lietuvos katalikų bažnyčios: Žinynas*, Vilnius: Pradai, 1993, p. 22–24.

¹² Krahelis savo studijoje *Historiografija (archi)diecezji wileńskiej do 1939 roku* atkreipė dėmesį, kad Rabikauskas praleido Bresto sufraganą Marcijoną Trizną (p. 120), tačiau darbe, publikuotame 1988 m. išleistoje cituotoje kolektyvinėje studijoje, skirtoje Vilniaus vyskupijos jubiliejui, rašo, kad Trizną nepagrįstai priskyres Bresto sufraganams Kurčevskis, ir pripažįsta pats suklydęs juo sekdamas.

¹³ Bolesław Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772–1918)*, Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne, 1980, p. 255–261.

¹⁴ Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato II „Petro ofsetas“, 2002.

¹⁵ Liudas Truska, *Bažnytinė žemėvalda Lietuvoje feodalizmo epochoje (XVIII a. 2-oje pusėje – XIX a. 1-oje pusėje)*, Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, 1988.

Remiantis istoriografija ir archyviniais šaltiniais, šiuo straipsniu siekiama šią spragą bent iš dalies užpildyti, t. y. aptarti Vilniaus vyskupijos XIX a. funkcionavusių sufraganatų genezę ir raidą, atskleisti dvasininko kelio į sufraganus proceso ypatumus Rusijos imperijoje, sudaryti XIX a. Vilniaus vyskupijos sufraganų prozopografinį sąrašą. Vienas iš svarbesnių archyvinių šaltinių prozopografiniam katalogui – sufraganų tarnybos lapai, kurių galima rasti įvairiuose archyvinių dokumentų saugyklose. Dalis jų yra saugomi Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA), Vilniaus Romos katalikų metropolijos kurijos fonde. Tačiau šios dokumentų grupės apyrašas nėra deramai sutvarkytas, tad vyskupijos dvasininkijos, neišskiriant ir sufraganų, tarnybos lapai iki šiol tyrėjams yra praktiškai neprieinami. Pilniausias Vilniaus vyskupijos sufraganų tarnybos lapų komplektas, sprendžiant pagal internetinėje erdvėje prieinamą informaciją, yra Rusijos valstybės istorijos archyve (RVIA). Pavienių šios kategorijos dokumentų yra saugoma Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (LMAVB RS). Tyrimui vertingos medžiagos yra ir Vatikano slaptajame archyve, kurio dalies dokumentų mikrofilmai yra saugomi Bažnytinių studijų popiežiškajame institute (*Papieski Instytut Studiów Kościelnych*, PISK) Varšuvos skyriuje. Naudotasi čia sukauptais Apaštalo Sosto konsistorijos proceso protokolų iš Vatikano slaptąjo archyvo fondų mikrofilmais. Duomenų apie Vilniaus vyskupijos sufraganijas, jų tinklą, materialinę būklę pateikia vizitacijų aktai. Tyrimui svarbių duomenų teikia 1828 m. katedros kapitulos vizitacijos protokolas, kurio originalas saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (VUB RS). Vyskupų sufraganų kanoninio įteisinimo datos tikslintos pagal oficialių Apaštalo Sosto leidinių duomenimis paremtą informaciją, kuri pateikiama internetiniame puslapyje adresu www.catholic-hierarchy.org.

Vyskupijos sufraganai analizuojami kaip funkcinė aukštosios dvasininkijos grupė. Siekiant atskleisti jos vaidmenį vyskupijos istorijoje, aptariama sufraganatų tinklo genezė, glaustai pristatomi sufraganų pajamų šaltiniai, nagrinėjamas sufraganų turėtas statusas. Analizuojamos iškilusių šio laikotarpio vyskupijos sufraganų bažnytinės karjeros, pastoracinės veiklos kryptis. Pasitelkus jų turėto išsilavinimo ir pasirengimo pastoraciniam darbui kriterijus, siekiama nustatyti grupei būdingas pagrindines bažnytinės karjeros ir pasaulietinės veiklos sritis.

Vilniaus vyskupijos sufraganatų genezė ir jų raidos XIX a. štrichai. Pasak Kurčevskio Vilniaus vyskupai, valdę didžiulę vyskupiją ir įėję valstybės

senatorių pareigas, turėjo ribotas galimybes atlikti visas jiems privalomas pastoracines pareigas, tad buvo priversti pasitelkti pagalbininkus, kurie deramai jiems atstovautų pavaduodami tarnystėje nuo vyskupijos sostinės atokesnėse vyskupijos dalyse. Istoriografijoje kurį laiką funkcionavusi tezė pirmuoju Vilniaus sufraganu laikyti vyskupijos katedros kanauninką Mikalojų (1397–1398), buvo kvestionuota jau XX a. antro dešimtmečio pabaigoje¹⁶, tad pastaraisiais dešimtmečiais ties šio kanauninko pavarde sufragano pareigybė, sekant ją argumentuotai paneigusiu Janu Fijałeku, rašoma kabutėse¹⁷.

Pirmasis Vilniaus vyskupijos sufraganas, kurio buvimo faktas grindžiamas pirminių šaltinių duomenimis, yra Jonas iš Mechovo, šias pareigas ėjęs XVI a. pirmame antrame dešimtmetyje¹⁸. XVII a. viduryje Vilniaus vyskupijoje buvo įsteigtas sufraganatas Baltarusijai. Remiantis istoriografija teigti, kad tai apskritai buvo pirmasis sufraganatas Abiejų Tautų Respublikos katalikų vyskupijose¹⁹, įsteigtas atokiau nuo vyskupo rezidencijos vietos.

Po Abiejų Tautų Respublikos 1793 ir 1795 m. padalijimų, kaip žinoma, beveik visai Vilniaus vyskupijos teritorijai (išskyrus keletą Prūsijai atitekusią parapijų) patekus po Rusijos imperijos skeptru, imperatorės Kotrynos II valia ji buvo panaikinta ir įsteigtas naujas administracinis darinys – Livonijos (Inflantų) vyskupija, kuri apėmė buvusią Livonijos vyskupiją ir imperijai atitekusią buvusią Vilniaus vyskupiją²⁰. Nors Apaštalų Sostas šios pertvarkos nepripažino, tačiau Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų Vilniaus vyskupija iš Rusijos imperijos pradėto konstruoti bažnytinės administraci-

¹⁶ Jan Fijałek, „Pierwszy biskup sufragan wileński którego nie było“, in: *Kwartalnik Teologiczny Wileński*, 1924, rok 2, Wilno: Druk Józefa Zawadzkiego, p. 517–518. Jerzys Ochmański Mikalojų dar priskyrė prie pirmųjų Vilniaus vyskupijos sufraganų; žr. Jerzy Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu: Ustrój i uposażenie*, Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1972, p. 23.

¹⁷ Vytautas Ališauskas, Tomasz Jaszczolt, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.*, (ser. *Bažnyčios istorijos studijos*, II), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2009, p. 246.

¹⁸ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 76.

¹⁹ *Relatio anni 1651*, in: *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, t. 1: *Dioecesis Vilnensis et Samogitiae*, Pluribus adlaborantibus in unum redegit Paulus Rabikauskas, S.I., Romae: Academiae Lituanae Catholicae Scientiarum, 1971, p. 85–86; Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 84; Bolesław Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła*, p. 247. Ar tokiems sufraganatams, t. y. kai sufraganas buvo skiriamas į toliau nuo vyskupo sosto esančią vyskupijos dalį, buvo nustatomos administracinės ribos, neaišku.

²⁰ Vytautas Merkys, *Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798–1918 m.*, Vilnius: Versus aureus, 2006, p. 18–19.

jos žemėlapis apskritai buvo išmesta. Tad jei ne Kotrynos II mirtis ir Povi-
lo I, nepanorusio tęsti savo motinos vykdytos politikos daugelyje imperijos
valdymo sričių, atėjimas į valdžią 1796 m. lapkričio pradžioje, kažin ar ap-
skritai Vilniaus vyskupija būtų turėjusi savo istoriją XIX a. Tapęs imperato-
riumi Povilas I jau tais pačiais 1796 m. grąžino Vilniaus vyskupijos vardą,
o 1798 m. balandžio 28 d. įsaku Rusijos imperijoje įsteigė Romos katalikų
tikėjimą išpažįstantiesiems Mogiliavo arkivyskupiją ir Vilniaus, Žemaičių,
Lucko, Kameneco, Minsko vyskupijas. Kiekvienai iš jų buvo privalu turėti
savo sufraganą: „kiekvienas vyskupas savo vyskupijoje turės išlaikyti savo
vyskupijoje vieną sufraganą su pagoniškų šalių vyskupo titulu“²¹. Į Sankt
Peterburgą atvykęs Apaštalo Sosto delegatas Laurynas Litta imperatoriaus
inicijuotą bažnytinių struktūrų administracinę pertvarką patvirtino 1798 m.
liepos 28 ir 29 d. dekretais, o tų pačių metų gruodžio 15 d. popiežius paskel-
bė šiuos pertvarkymus aprobuojančią bulę²². Taigi tiek vyskupijų valdymo
pertvarka, tiek vyskupijų sufraganatų tinklas kanoniškai tapo įteisintas.

Pastebėtina, kad valstybės padalijimų laikotarpiu Vilniaus vyskupijos
sufraganatų tinklas patyrė esminius pokyčius. Aukščiau minėtasis XVII a.
įkurtasis Baltarusijos sufraganatas praktiškai gyvavo iki pirmojo Abiejų Tau-
tų Respublikos padalijimo. Tuomečiam Baltarusijos sufraganui pranciškonų
vienuoliui kunigui Feliksui Tovianskiui (Towiański) persikėlus į Vilnių²³, į jo
vietą buvo paskirtas Stanislovas Bogušas Siestšencevičius (Siestrzencewicz)²⁴,
netrukus Kotrynos II iniciatyva tapęs jos 1773 m. įsteigtos Baltarusijos vys-
kupijos administratoriumi. Tačiau Vilniaus vyskupijos ordinaras neliko be
antrojo sufragano – 1774 m. viduryje vyskupijos katedros kapitulos prela-
to Juozapo Kosakovskio (Kossakowski) rūpesčiu Vilniaus vyskupas Ignas
Masalskis įsteigė Trakų sufraganatą²⁵. Pastarasis vėliau ir tapo vienu iš

²¹ 1798 m. balandžio 28 d. įsakas Nr. 18.504, in: *Полное собрание законов Российской империи*, (toliau – *PSZ*), t. 25, in: www.nlr.ru/e-res/law_r/; punktas Nr. 3: „Всякой епископ будет содержать в епархии своей одного суфрагана с титулом епископа в странах неверных, для помощи ему в отправлении тех служб, коих требует сан архиерея“.

²² *Акты и грамоты о устройстве и управлении Римско-католической церкви в империи Российской и Царстве Польском*, С. Петербург, 1849, p. 71–79, 125–133.

²³ Tadeusz Krahel, *Historiografia (archi)diecezji wileńskiej do 1939 roku*, p. 31–32.

²⁴ Tadeusz Kasabuła, *Ignacy Massalski, biskup wileński*, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998, p. 158–163.

²⁵ Istoriografijoje, remiantis pirmojo sufragano Juozapo Kosakovskio paskyrimo me-
tais, yra išvirtinusi 1775 m. data kaip Trakų sufraganijos įsteigimo metai; žr., pvz.,
Tadeusz Krahel, *op. cit.*, p. 31. Tačiau įrašas apie Trakų sufraganijos įsteigimą katedros
kapitulos posėdžių protokoluose ir vizitacijų aktuose leidžia teigti, kad minėtoji sufraga-

1798 m. atkurtosios Vilniaus vyskupijos sufraganatų. Istoriografijoje yra atkreiptas dėmesys, kad skirtingai nei Vilniaus ir Baltarusijos sufraganatai, įkurti siekiant efektyviau valdyti vyskupiją, analogiška administracinė vyskupijos struktūra Trakuose pastoraciniu požiūriu nebuvo būtina. Vyskupo Masalskio pastoracinę veiklą tyrinėjęs Tadeusz Kasabuła linkęs manyti, kad Trakų sufraganatas veikia patenkino Kosakovskio, tapusio pirmuoju Trakų sufraganu, ambicijas nei dvasinius tikinčiųjų poreikius²⁶. Dėl Rusijos imperatoriaus inicijuotų imperijai po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų atitekusiame žemėse buvusių katalikų vyskupijų administracinių ribų pertvarkymo Vilniaus vyskupui po 1798 m. tapo pavaldi dalis Lucko ir senosios Livonijos (Inflantų) vyskupijų su juose veikusiais sufraganatais.

1793 m. vyskupo Adomo Stanislovo Naruševičiaus iniciatyva buvo įsteigtas Bresto *vel* Palenkės sufraganatas²⁷. Tais pačiais 1793 m., tuomet Livonijos (Inflantų) vyskupiją valdęs vyskupas Juozapas Kazimieras Kosakovskis įsteigė Kuršo sufraganatą²⁸. Aukščiau cituotu Rusijos imperatoriaus 1798 m. balandžio 28 d. įsaku įvykdyta imperijai po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų atitekusiame žemėse buvusių katalikų vyskupijų administracinė pertvarka, kaip minėta, lėmė, kad Kuršo ir Bresto sufraganatai atsidūrė Vilniaus vyskupijos teritorijoje. Tad į XIX amžių Vilniaus vyskupija įžengė turėdama keturis sufraganatus: Vilniaus, Trakų, Kuršo ir Bresto. Pažymėtina, kad pasukintieji trys įkurti vykstant valstybės padalijimams, tačiau arba teritorijose, kurios tuo metu nepriklausė Vilniaus vyskupijai (Bresto, Kuršo sufraganatai), arba kurios dar nebuvo inkorporuotos į imperiją (Trakų sufraganatas). Taigi visų vyskupijos sufraganatų (įskaitant ir nuo XVI a. pradžios funkcionavusią Vilniaus sufraganiją) genezė sietina su vyskupijos raidos tradicijų, susiklosčiusių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais, tęstinumu.

Rusijos imperijos 1847 m. sudarytas konkordatas su Apaštalų Sostu iki tol imperijos teritorijoje buvusių katalikų vyskupijų ir jų sufraganatų tinklui turėjo esminės įtakos. Naujai įkurta Tiraspolio vyskupija ir joje įsteigtos sufraganijos²⁹ imperijos teritorijoje funkcionavusių bažnytinių administracinių

nija įsteigta 1774 m. liepos 22 d. vyskupo Ignoto Masalskio nurodymu, kuris jos sufragano išlaikymui skyrė Musės palivarką Vilniaus paviete; žr. 1828 m. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos vizitacijos protokolas, in: *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, (toliau – *VUB RS*), f. 57, b. Б 53-1, l. 134–135.

²⁶ Tadeusz Kasabuła, *op. cit.*, p. 163.

²⁷ 1828 m. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos vizitacijos protokolas, l. 146–148.

²⁸ *Ibid.*, l. 138.

²⁹ Hieronim Eugeniusz Wyczawski, *Op. cit.*, p. 174.

struktūrų apimtis padidino. Konkordato straipsniais buvo reglamentuoti Vilniaus ir Žemaičių³⁰ vyskupijų ribų pakitimai – nustatyta, kad Vilniaus vyskupija turi apimti Vilniaus ir Gardino gubernijas, o Žemaičių atitinkamai Kauno ir Kuršo gubernijas³¹. Tai suponavo ir šių vyskupijų sufraganatų tinklo reorganizaciją. Kuršo sufraganatas atiteko Žemaičių vyskupijai jau 1848 m.³² – taigi dar iki penkto šešto dešimtmečio pradžioje vykusio ir šešto dešimtmečio pradžioje įteisinto ribų pertvarkymo³³. Naujos sufraganijos steigimo galimybės Vilniaus vyskupijoje net nesvarstytos, tad iki XX a. antro dešimtmečio pabaigos jos sufraganatų tinklą sudarė trys sufraganijos: Vilniaus, Trakų ir Bresto.

Sufraganų nominacijos procedūros bruožai. Vilniaus vyskupija į „imperinį“ savo raidos etapą 1798 m. įžengė turėdama keturis sufraganus, t. y. tiek, kiek ir sufraganatų. Aukščiau cituotame 1798 m. imperatoriaus įsake išvardyti keturi popiežiaus į sufraganus paskirtieji dvasininkai – tai

³⁰ Oficialus vyskupijos pavadinimas po 1847 m. – Telšių arba Žemaičių vyskupija. Imperijos valdžia vyskupiją 1840 m. buvo pervadinusi į Telšių (1840 m. spalio 11 d. Senato įsakas, priimtas imperatoriui paliepus, Nr. 13854, in: *PSZ*, rink. 2, t. 15, 1840 m.). Istoriografijoje šis įstatymo galią turėjęs įsakas vertinamas kaip imperijos valdžios XIX a. penkto dešimtmečio pradžioje pradėtos buvusios valstybės istorinės atminties ženklų naikinimo kampanijos elementas (Vytautas Merkys, *Motiejus Valančius: Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*, Vilnius: Mintis, 1999, p. 200; Algimantas Katilius, „Seinų seminarijos klierikai, išventinti vyskupo Motiejaus Valančiaus“, in: *Žemaičių praeitis*, t. 8, Vilnius, 1998, p. 77–78). 1847 m. tarp imperijos ir Apaštalų Sosto pasirašius konkordatą, atsiranda dvigubo pavadinimo versija – Telšių arba Žemaičių vyskupija (*Акты и грамоты о устройстве и управлении римско-католической церкви в Империи Российской и Царстве Польском*, [СПб], 1849). Imperijoje dvigubas vyskupijos pavadinimas įteisintas 1848 m. lapkričio 29 d. imperatoriaus įsaku Nr. 22766, in: *PSZ*, rink. 2, t. 23, 1849 m.). Bažnytinės proveniencijos dokumentuose ir toliau dažniau vartotas istorinis vyskupijos pavadinimas. Šiame straipsnyje apsispręsta vartoti pavadinimą Žemaičių vyskupija.

³¹ Bolesław Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich (966–1939)*, Lublin, 1969–1971 [nadbitka z czasopisma *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, t. 18–23], p. 302 [196]; *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne: Organ Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, Lublin, 1969–1971.

³² Popiežiaus Pijaus IX 1848 m. liepos 3 d. bulė apie Rusijos imperijoje po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų atsidūrusių katalikų vyskupijų ribų pertvarką, in: *Акты и грамоты о устройстве и управлении Римско-католической церкви*, p. 220; Bolesław Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich (966–1939)*, in: *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne: Organ Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, Lublin, 1970, t. 20, p. 196.

³³ *Executorium decretum de limitibus dioecesis Vilmensis latum ab Illustrissimo et Reverendissimo Domino Metropolitano Ignatio Hołowiński, Vilnae, 1854.*

Adomas Klokockis, Adomas Kosakovskis, Dovydas Pilchovskis ir Jurgis Polubinskis³⁴.

Pilchovskio nominacijos į Vilniaus sufraganus procesas prasidėjo Petriui Aleksandrui Točilovskiui (Toczyłowski) šios sufraganijos 1793 m. atsisakius³⁵. Kaip sufraganas nominatas Pilchovskis yra įrašytas vyskupijos aukštųjų dvasininkų sąrašė 1794 m., publikuotame vyskupijos liturginiame kalendoriuje³⁶. Nors nėra žinoma, kad popiežius aptariamam laikotarpiui būtų atmetęs Vilniaus vyskupo nominuotojo dvasininko sufragano pareigybei, tačiau tai anaipol nereiškia šią procedūrą buvus formalią. Išlikę vyskupo į sufraganus nominuotų dvasininkų informaciniai procesai leidžia teigti, kad nominuotojo dvasininko ligtolinė veikla buvo išsamiai tiriama ir vertinama. Pilchovskio informacinis procesas³⁷, kurio pagrindu sprendimą priėmė Apaštalu Sostas, baigtas 1794 m. vasario pradžioje³⁸. Savo kaip Vilniaus vyskupijos oficiolo memorialą 1794 m. prasidėjusio sukilimo Aukščiausiai Tarybai, išspausdintą tų pačių metų gegužės 13 ir 14 d., Pilchovskis pasirašė kaip nominuotasis Vilniaus sufraganas³⁹. Kadangi iki 1794 m. birželio pabaigos Vilniaus vyskupija buvo valdoma vyskupo Masalskio, tad reikia manyti, kad Pilchovskį jis ir nominavo. Ganėtinai greitai, nes jau 1795 m. birželio 1 d. popiežius Pilchovskį patvirtino tituliniu Echino

³⁴ Imperatoriaus 1798 m. balandžio 28 d. įsakas Nr. 18.504, in: *PSZ*, t. 25, in: www.nlr.ru/e-res/law_r.

³⁵ Dovydo Pilchovskio informacinis procesas, in: *Vatikano Slaptasis archyvas* [Archivio Segreto Vaticano, toliau – *ASV*; čia ir toliau naudotasi Bažnytinių studijų popiežiškajame institute Varšuvoje (PISK) esančiais mikrofilmais], *Process. Consist.* 198, f. 287–294v.

³⁶ *Directorium horarum canonicarum et missarum in AD MDCCXCIV pro Dioecesi Vilnensi*, Vilnae: Typis S. R. M. Penes Academia, l. [nenum.]; duomenys liturginiam kalendoriui paprastai buvo renkami prieš tai buvusių metų antroje pusėje.

³⁷ Informacinis procesas – protokolas su apie kandidatą į atsilaisvinsią vyskupo vietą surinkta informacija. Analogiškas dokumentas rengtas ir kandidatams į vyskupo pagalbininkus – tiek koadjutorius *cum futura successione*, tiek sufraganus. Glausta šio dokumento genezė ir raidos istorija: Hieronim Hokciński, „Procesy informacyjne na wyższe godności kościelne w Polsce w latach 1588–1875“, in: *Katalog mikrofilmów i fotokopii poloniców z archiwów zagranicznych*, sąs. IX: *Wykaz mikrofilmów Punktu Konsultacyjnego PISK w Warszawie z serii „Processus Consistoriales“ i „Processus Datariae“ Archiwum Watykańskiego*, Warszawa, 1992, p. 3–17.

³⁸ Dovydo Pilchovskio informacinis procesas, f. 287–294v.

³⁹ Memoriał do Najwyższej Rady od Jmci Ks[iędza] Oficjała Wileńskiego, in: *Kościół katolicki a powstanie kościuszkowskie: Zapomniana karta z dziejów insurekcji 1794*, wybór źródeł, opracowanie Andrzej Woltanowski, Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 1995, p. 95–96.

vyskupu⁴⁰. Apaštalu Sosto nuncijui atkreipus dėmesį, kad katedros kapitula neturi teisės kolegialiai valdyti vyskupijos, – o būtent tokia valdymo forma buvo įvesta po vyskupo Masalskio žūties, – Pilchovskiui buvo pavesta administruoti be ganytojo likusią vyskupiją. Šias pareigas Pilchovskis ėjo iki 1798 m. pabaigos, t. y. iki Kosakovskio ingreso į atkurtosios Vilniaus vyskupijos sostą.

Administruodamas be ganytojo likusią vyskupiją, Pilchovskis pasirūpino į po Kosakovskio žūties neužimtą sufragano vietą Trakų sufraganate nominuoti katedros kapitulos prelatą arkidiakono koadjutorių Jurgį Polubinskį⁴¹. Turint omenyje, kad Polubinskis vadovavo 1794 m. sukilimo Tarybos nurodymu įsteigtajai Vilniaus vyskupijos generalinei dvasinei vyresnybei – kolegialiai vyskupijos valdymo struktūrai – iki jos panaikinimo, o šio dvasininko veikla nebuvo patenkintas sukilimą numalšinęs generolas Bogdanas Knorringas (Богдан Фёдорович Кнорринг), su kanonų teise nesuderinamą kolegialų vyskupijos valdymą reikalavo naikinti Apaštalu Sosto nuncijus⁴², tai Pilchovskio sprendimas skirti jį sufraganu buvo ganėtinai rizikingas. Dabartiniame temos tyrimo etape turimi šaltiniai leidžia teigti, kad minėtosios aplinkybės kliūtimi netapo – Apaštalu Sostas 1796 m. viduryje suteikė Polubinskiui titulinio Lorimos vyskupo titulą⁴³. Veiklus sufraganas, atrodo, nebuvo. Reziduoti į Trakus nepersikėlė ir iki mirties (1801), gyveno Vilniuje.

Kaip minėta, Livonijos (Inflantų) vyskupiją valdęs vyskupas Kosakovskis 1793 m. įsteigė Kuršo sufraganata ir į sufraganus nominavo Livonijos (Inflantų) kanauninką Adomą Kosakovskį (Kossakowski), skirdamas jam Šenbergo (Skaistkalnės) parapiją⁴⁴. Po poros metų, 1795 m. vasarą popiežius Kosakovskiui suteikė Limiros vyskupo titulą. Taigi Kosakovskio kaip Livonijos (Inflantų) vyskupo sufragano sufraganystė buvo įteisinta, t. y. gavęs atitinkamo turinio popiežiaus bulę jis, reikia manyti, galėjo atlikti visus jam pagal šias pareigas priklausančius dvasinės tarnystės darbus (teikti

⁴⁰ „David Pilchowski“, in: www.catholic-hierarchy.org, (2015-05-06).

⁴¹ Jurgio Polubinskio informacinis procesas, in: *ASV, Process. Consist.* 200, f. 153–169v.

⁴² Leonid Żytkowicz, „Połubiński Jerzy Antoni“, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1982, p. 367–368.

⁴³ „Georgius Połubiński“, in: www.catholic-hierarchy.org, (2015-05-06).

⁴⁴ 1828 m. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos vizitacija, in: *VUB RS*, f. 57, b. Б 53-1, l. 138.

Sutvirtinimo sakramentą, kunigystės šventimus etc.)⁴⁵. 1797 m. panaikinus Livonijos (Inflantų) vyskupiją ir dalį jos prijungus prie Vilniaus vyskupijos, Kosakovskis 1798 m. tapo pavaldus atkurtosios Vilniaus vyskupijos ordinarui.

Dėl 1798 m. imperatoriaus įsake minimo Adomo Klokockio nominacijos aplinkybių istoriografijoje nėra vieningos nuomonės. Aišku tik tiek, kad Klokockis ėjo Bresto sufragano pareigas bei buvo pirmasis ir vienintelis Bresto sufraganas. Rapolas Krasauskas, glaustos, tačiau informatyvios ir Vatikano slaptajame archyve saugomų dokumentų duomenimis paremtos Klokockio biogramos autorius, rašo, kad Brestą prijungus prie Vilniaus vyskupijos, vyskupas Jonas Nepomukas Kosakovskis, gavęs popiežiaus leidimą, sudarė Bresto pavyskupiją ir paskyrė jai kaip beneficiją Lietuvos Vysoko parapiją⁴⁶. Tačiau dabartinėje temos tyrimo stadijoje turimi duomenys šios Krasausko versijos nepatvirtina ir leidžia teigti, kad Klokockis, dar iki Bresto sufraganatą prijungiant prie Vilniaus vyskupijos, darbavosi kaip Lucko vyskupijos sufraganas Bresto sričiai. Apaštalu Sostui teiktame Klokockio informacinio proceso akte nurodoma, kad jį sufragano pareigoms 1793 m. nominavo Bresto sufraganato įsteigimu suinteresuotas vyskupas Adomas Stanislovas Naruševičius⁴⁷. Analogiški duomenys pateikiami katedros kapitulos 1828 m. vizitacijoje. Pažymima, kad tuometis Lucko ir Bresto vyskupas Naruševičius, siekęs turėti du pagalbininkus – Lucko ir Bresto. Kadangi fundaciją turėjo tik vienam iš jų – Lucko sufraganui, tai antrojo sufragano išlaikymu vyskupo prašymu pasirūpino kunigaikštis Pranciškus Sapiega, paskirdamas jam Lietuvos Vysoko parapiją Bresto vaivadijoje. Kunigaikštis Sapiega tuomet sutikdamas, kad Lietuvos Vysoko parapija, jo beneficinė valda, būtų paskirta Bresto sufragano išlaikymui, pasitelkęs savo kaip parapijos fundatoriaus teises kėlė sąlygą, kad sufragano kandidatūra būtų derinama ir su juo, o po jo mirties – su jo paveldėtojais. Reikalavo, kad būsimas sufraganas būtų kilęs iš tos pačios vyskupijos ir reziduotų Lietuvos Vysoke⁴⁸. Klokockis keliamiems reikalavimams, reikia

⁴⁵ Remiantis analogija su vyskupo ordinaro paskyrimu, teigtina, kad sufragano skyrimo atveju popiežiaus bulė ir titulinio vyskupo titulo suteikimas tapdavo pagrindu jo konsekracijos apeigoms.

⁴⁶ R. Krs. [Rapolas Krasauskas], „Klokockis Adomas“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 12, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1957, p. 138.

⁴⁷ Adomo Klokockio informacinis procesas, in: *ASV, Process. Consist.* 199, f. 402–413v.

⁴⁸ 1828 m. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos vizitacija, l. 146–148.

manyti, tiko. Neatmestina, kad kandidatą vyskupui galėjo pateikti ir pats kunigaikštis Sapiega. Pirmąjį Bresto sufraganą Kłokockį nominavo vyskupas Naruševičius, 1795 m. popiežius jį paskyrė titulinio Sudimos vyskupu⁴⁹. Po Rusijos imperijos valdžios inicijuotos reorganizacijos 1798 m. vėl atkūrus Vilniaus vyskupiją, Kłokockis tapo pavaldus Vilniaus vyskupijos ordinarui. Lenkijos artillerijos generolo kunigaikščio Sapiegos sutikimas jo skiriamą išlaikymą Lietuvos Vysoko parapijos klebonui panaudoti kaip beneficiją Bresto sufraganui išlaikyti į Bresto pavieto žemės teismo knygas įrašytas ir į vyskupijos fundacijų knygas įtrauktas 1798 m. balandžio mėnesį⁵⁰. Neatmestina, kad pastaroji aplinkybė galėjo tapti pretekstu šią datą vertinti kaip Bresto sufraganato genezę. Kokie buvo sufragano pareigybės išnykimo motyvai po Kłokockio mirties 1822 m., lieka neaišku. Juolab kad panaikinus beneficiją, Bresto sufraganatas nebuvo panaikintas.

Kłokockio nominacijos į sufraganus atvejis perša prielaidą, kad Abiejų Tautų Respublikos laikais Vilniaus vyskupijoje paplitusi tradicija kiekvienai parapijai turėti savo patroną karaliaus, didikų ar nobilių asmenyje, taikyta ir sufraganijoms⁵¹. Sąryšis tarp sufraganijos ir beneficijos, klestėjęs Abiejų Tautų Respublikos laikais, buvo gyvybingas ir XIX a. pirmais dešimtmečiais. Antai XIX a. pirmaisiais metais, paaiškėjus, kad iki padalijimų Vilniaus paviete buvusios Musės palivarko valdos, vyskupo Masalskio skirtos kaip beneficija Trakų sufraganui, nėra deramai teisiškai įformintos. 1805 m. kovo 4 d. įsaku jos, kaip ir keletas kitų valdų, buvo perduotos Vilniaus universitetui⁵². Ginčai tarp universiteto ir vyskupo dėl valdų baigėsi susitarimu, pasirašytu 1813 m. pavasarį tarp Edukacinės komisijos ir universiteto rektoriaus iš vienos pusės ir vyskupo – iš kitos, pagal kurį, remiantis tuo, kad Musės palivarkas priklauso pojęzuitinių valdų kategorijai, buvo nuspręsta teisę naudotis iš jo gaunamomis pajamomis perduoti į Trakų sufraganus nominuotam buvusiam universiteto profesoriui ir katedros kapitulos kanauninkui Tadiui Kundzičiui, po kurio mirties Musės palivarkas turėjo atitekti universitetui. Tąkart taip pat buvo numatyta Trakų sufragano išlai-

⁴⁹ „Adam Kłokocki“, in: www.catholic-hierarchy.org, (2015-05-06).

⁵⁰ 1828 m. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos vizitacijos protokolas, l. 146–148.

⁵¹ Istoriografijoje yra atkreiptas dėmesys, kad XVIII a. viduryje Vilniaus vyskupijoje, kitaip negu Žemaičių, kur patronato teisė buvo atiduota vyskupams, visos parapiinės bažnyčios turėjo savo patronus – arba karalius, arba didikus, arba nobilius; žr. Mečislovas Jučas, *Lietuvos parapijos XV–XVIII a.*, Vilnius: Aidai, 2007, p. 99–100 (čia pateikta ir pagrindinė temos istoriografija).

⁵² 1828 m. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos vizitacijos protokolas, l. 134–135.

kymui skirti pajamas iš Gardino parapijos⁵³. Imperijos valdžios ketvirtame dešimtmetyje pradėti taikyti *ius patronatus* teisės suvaržymai ir patronų teisės rinktis dvasininkus klebono pareigoms panaikinimas 1843 m. parapijos beneficijų lygmenyje⁵⁴, reikia manyti, lietė ir sufraganijas.

Aukščiau cituotame 1798 m. imperatoriaus įsake keturių vyskupijos sufraganų pavardžių išvardijimas savaip legitimizavo jų nominaciją – po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų nė vieno iš jų sufraganystės pasaulietinė valdžia nekvestionavo. Visi šias pareigas ėjo iki mirties. Tačiau jau pirmaisiais metais po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų sufraganų nominacijos procese prasidėjo akivaizdūs pokyčiai. Vilniaus vyskupijos, kaip ir kitų imperijai atitekusių katalikų vyskupijų, sufraganų skyrimą XIX a. ėmėsi koordinuoti ir kontroliuoti pasaulietinė valdžia. Tiesa, vyskupijos ordinaras nebuvo iš šio proceso visiškai eliminuotas. Kaip ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais kandidato į sufraganus parinkimas buvo vyskupo prerogatyva. Tačiau praktiškai ta teisė imta varžyti jau nuo 1803 m., kai Vilniaus universitetui imperatoriaus valia atiteko keturios vyskupijos katedros kanonijos. Abiejų Tautų Respublikos laikais įsitvirtinusios tradicijos derinti katedros kapitulos nario ir sufragano pareigybes buvo laikomasi ir XIX a., tad netruko išaiškėti, kad universiteto deleguotieji kanauninkai, o atskirais atvejais, taip pat ir universiteto vadovybė, turi ambicijų ir į sufraganijas. Antai universiteto deleguotam kanauninkui Kundzičiui imperatoriaus valia tapus Trakų sufraganu, universitetas kėlė sąlygą, kad kandidatas į šį sufraganatą po Kundzičiaus mirties būtų savo mokslo darbais nusipelnęs⁵⁵. Turimi šaltiniai leidžia teigti, kad vyskupo teisė skirti sufraganą buvo gerokai suvaržyta ne tik Trakų sufraganato atveju. Katedros kapitulos posėdžių medžiaga rodo, kad imperijos valdžios sprendimas pavesti Andriui Benediktui Klungevičiui valdyti vyskupiją ir kartu jį skirti Vilniaus sufraganu nebuvo derintas su tuo metu vyskupiją *sedes vacante* teise administravusiu Vincentu Mikuckiu. Katedros kapitulos konfratrams tai irgi buvo netikėta žinia.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Patronato teisė ir jos raida XIX a. vyskupijos sufraganijų lygmenyje – iki šiol išsamiau netirtas klausimas. Kaip, beje, išsamiau nenagrinėtas ir šio laikotarpio parapijų bei katedros kapitulų patronatas. Istoriografijoje yra atkreiptas dėmesys į vidaus reikalų ministro paskelbtą imperatoriaus 1843 m. birželio 11 d. įsaką Nr. 16939, kuriuo uždraudžiama parapijų beneficijų steigėjams kištis į dvasininkų skyrimą klebono pareigoms; žr. Vilma Žaltauskaitė, „Romos katalikų dvasininkų socialinis mobilumas (po 1863–1864 m. sukilimo iki XX a. pradžios)“, in: *Lietuvos istorijos metraštis, 2014–2*, Vilnius, 2015, p. 108.

⁵⁵ 1828 m. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos vizitacijos protokolas, l. 134–135.

Akcentuotina, kad visais atvejais, prieš pradėdant nominacijos procedūrą, kandidatūra į sufraganus nuo pat vyskupijos egzistavimo po Rusijos imperijos skeptru pradžios turėjo būti aprobuota imperatoriaus. Tam buvo pasitelkta Romos katalikų dvasinė kolegija Sankt Peterburge, atlikusi tarpininko vaidmenį tarp vyskupijos ordinaro/valdytojo ir imperatoriaus. Kaip žinoma, pagrindinė šios pasaulietinės valdžios 1801 m. įsteigtos arkivyskupo metropolito vadovaujamos institucijos prievolė buvo vykdyti pasaulietinės valdžios įsakymus ir kontroliuoti, kad jų būtų laikomasi. Apaštalo Sostas šios institucijos nebuvo įteisinęs. Taigi vyskupas siūlymą dėl kandidato į sufraganus privalėjo pateikti Kolegijai, kuri savo ruožtu pristatydavo imperatoriui. Imperatorius kandidatūrą tvirtindavo įsaku Valdančiajam senatui. Pranešti apie imperatoriaus sprendimą buvo Kolegijos pareiga. Dabartiniame temos tyrimo etape turimi duomenys leidžia teigti, kad Kolegijos vaidmuo kandidato į sufraganus nominacijos procese nebuvo formalus. Nors įprastai imperatoriaus sprendimo tekdavo laukti mėnesį ar keletą, tačiau atskirais atvejais tai galėjo užtrukti ne vienerius metus. Šiuo požiūriu išpūdinga po Kundzičiaus mirties į Trakų sufraganus 1829 m. siūlytos Jono Civinskio kandidatūros⁵⁶ nominacijos trukmė. Tuometis Vilniaus vyskupijos valdytojas Klungevičius tik 1838 m. gegužės 2 d. raštu informavo katedros kapitulą apie tą pačių metų kovo 31 d. imperatoriaus įsaką Valdančiajam senatui, kuriuo Trakų sufraganijos vyskupu sufraganu paskirtas vyskupijos katedros prelatas dekanas Civinskis. Taigi pasaulietinės valdžios sprendimo teko laukti kone dešimtmetį. Atsakymui į klausimą, kokios buvo to priežastys, reikalingi išsamesni tyrimai. Drauge su imperatoriaus nominacija Civinskiui, 1838 m. buvo gauta ir imperatoriaus nominacija katedros kapitulos prelatui Kazimierui Dmochovskiui į Kuršo sufraganus. Neatmestina, kad Dmochovskis taip pat buvo patekęs į analogišką padėtį, kai imperatoriaus sprendimo teko laukti ne vienerius metus. Tokią prielaidą suponuoja tiek faktas, kad Kuršo sufraganatas 1828 m. gegužės 4 d., mirus sufraganui vyskupui Adomui Kosakovskiui⁵⁷, buvo neužimtas, tiek ir ta aplinkybė, kad imperatorius vienu metu 1838 m.

⁵⁶ Czesław Falkowski, „Cywiński Jan Kajetan, h. Puchała“, in: *Polski słownik biograficzny*, (toliau – PSB), t. 4, Warszawa-Kraków-Lódź-Poznań-Wilno-Zakopane: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Skład Główny w Księgarniach Gebethnera i Wolffa, 1938, p. 135–136.

⁵⁷ Vilniaus katedros kapitulos 1828 m. gegužės 4 d. posėdžio protokolas, in: *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius*, (toliau – LMAVB RS), f. 43, b. 263, l. 174.

patvirtino sufraganais abu dvasininkus. Vyskupiją pranešimas apie imperatoriaus sprendimą pasiekė po kelių savaičių – Klungevičius vyskupijos katedros kapitulą informavo, kad apie minėtųjų prelatų paskyrimą į sufraganus jam balandžio 20 d. raštu pranešusi Kolegija⁵⁸. Taigi pasaulietinės valdžios nustatytas ir kontroliuojamas informavimo apie sufraganų nominaciją mechanizmas funkcionavo ganėtinai sklandžiai. Akcentuotina, kad imperijos laikotarpiu skiriant sufraganus vyskupas praktiškai disponavo tik kandidatūros siūlymo teise. Sprendimo priėmimas buvo pasaulietinės valdžios kompetencijoje. Ir tik turintis pasaulietinės valdžios nominaciją kandidatas į sufraganus būdavo pristatomas Apaštalo Sostui. Atkreiptinas dėmesys, kad nors po imperatoriaus nominacijos kiekvienam Vilniaus vyskupijos sufraganui rengti jo dokumentai Apaštalo Sostui, tačiau paprastai popiežiaus sprendimo nebūdavo laukiama – imperatoriaus nominuotas sufraganas pareigas pradėdavo eiti iš karto, t. y. pagal kanonų teisę esant nebaigtai procedūrai. Antai 1838 m. vasaros pradžioje Klungevičius gavęs imperatoriaus leidimą keleriems metams (47 mėn.) vykti į užsienį „prie vandenu“ taisyti sveikatos, vyskupijos valdymą iki savo grįžimo, imperatoriui sutikus, pavedė vyskupu-nominatu tituluojamam katedros kapitulos prelatui Civinskiui, kuris į Trakų sufraganus imperatoriaus buvo nominuotas vos prieš trejetą mėnesių⁵⁹.

Kaip ir Abiejų Tautų Respublikos laikais, taip ir XIX a. imperatoriaus į sufraganus nominuotąjį asmenį popiežius prekonizuodavo bule ir suteikdavo vyskupo *in partibus infidelium* titulą. Popiežiaus bulė buvo pagrindas sufragano konsekracijos iškilmei – baigiamajam nominacijos procedūros elementui. Abiejų Tautų Respublikos laikais buvo nusistovėjusi tradicija Vilniaus vyskupijos sufraganų konsekracijos apeigas rengti katedroje. Akivaizdu, kad šiose Bažnyčios kanonais reglamentuotose apeigose dalyvaudavo ne tik dvasininkija. To meto šaltiniuose yra užuominų, kad sufraganų konsekracijos iškilmės tapdavo šventiniu reginiu ir miestiečiams. Tačiau XIX a. penkto dešimtmečio pradžioje konsekracijos apeigas perkėlus į Sankt Peterburgą, vilniečiai tokios šventės neteko. Neatmestina, kad Vilniaus katedros kapitulos prelato, Romos katalikų dvasinės kolegijos nario Kazimiero Dmochovskio mieste prie Nevos 1841 m. birželio 29 d.

⁵⁸ Vilniaus vyskupijos valdytojo Andriaus Benedikto Klungevičiaus 1838 m. gegužės 2 d. raštas Vilniaus vyskupijos katedros kapitulai, in: *LMAVB*, f. 43, b. 2683, l. 1.

⁵⁹ Vilniaus katedros kapitulos 1838 m. birželio 10 d. posėdžio protokolas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 265, l. 184–186.

vykusios konsekracijos į Kuršo sufraganus apeigos⁶⁰ ir tapo pretekstu apskritai perkelti sufraganų konsekracijos iškilme į Sankt Peterburgą, prieš tai pasirūpinus atitinkamo turinio imperatoriaus įsaku. Turint omenyje, kad Dmochovskis kaip Kolegijos narys tuo metu ten rezidavo, katedros prelatas Civinskis, popiežiaus 1840 m. gruodžio 17 d. prekonizuotas titulinio Dercos (Delcos) vyskupu⁶¹, buvo pirmasis Vilniaus vyskupijos sufraganas, kuris imperatoriaus valia, vidaus reikalų ministro nurodymu konsekracijos apeigoms turėjęs specialiai vykti į Sankt Peterburgą. Katedros kapitulos nariai tąkart apgailestavo, kad Vilnius neteko taip ilgai lauktos šventės⁶². Remiantis turimų šaltinių duomenimis, iš XIX a. Vilniaus vyskupijos sufraganų tik Trakų sufraganas Ignotas Houvaltas šios tarnystės pareigas ėjo kaip Arado titulinis vyskupas nominatas, tačiau nebuvo konsekruotas. Spėtina, kad sulaukti konsekracijos apeigų Houvaltui sutrukdė jo žemiškos kelionės baigtis – 1804 m. popiežiaus titulinio vyskupu prekonizuotas sufraganas⁶³ mirė 1807 m.

Vyskupijos sufraganų materialinė padėtis. Abiejų Tautų Respublikos laikais visos sufraganijos buvo aprūpintos beneficijomis. Liudas Truska, bažnytinę žemėvaldą Lietuvoje XVIII a. antroje pusėje – XIX a. pirmoje pusėje išskyręs kaip tyrimo problemą ir parengęs cituotąjį archyviniais šaltiniais grįstą informacinį leidinį⁶⁴, vyskupijų sufraganijoms priklausiusias valdas aptarė bendrame analizei pasirinktos problemos kontekste. Duomenų apie Vilniaus vyskupijos sufraganijų valdas yra pateikęs ir Kurčėvskis⁶⁵. Išsamiau tiek vyskupijos sufraganijų valdų, tiek sufraganų pajamų klausimas nėra nagrinėtas. Turint omenyje ganėtinai specifinį tyrimo aspektą ir tam reikalingų šaltinių bazės ypatumus, šiame straipsnyje susitelkta tik ties bendrą Vilniaus vyskupijos sufraganų turėtų beneficijų raidos tendencijų aptarimu. Akcentuotina, kad Rusijos įstatymai Bažnyčios turtus traktavo kaip valstybės nuosavybę, laikinai paliktą naudotis dvasininkams, tad jų naudojimosi teise buvo apribota⁶⁶. Tačiau pajamomis iš turėtų žemės valdų

⁶⁰ Katedros kapitulos 1841 m. rugpjūčio 10 d. ekstraordinarinio posėdžio protokolas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 267, l. 32v.

⁶¹ „Cywiński Joannes“, in: www.catholic-hierarchy.org, (2015-05-15).

⁶² Katedros kapitulos 1841 m. rugpjūčio 10 d. ekstraordinarinio posėdžio protokolas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 267, l. 32.

⁶³ „Houwalt Ignatius“, in: www.catholic-hierarchy.org, (2015-05-15).

⁶⁴ Liudas Truska, *Bažnytinė žemėvalda Lietuvoje*, p. 26–28 ir t.

⁶⁵ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 75–91.

⁶⁶ Liudas Truska, *op. cit.*, p. 35.

aukštieji vyskupijos dvasininkai, tarp jų ir sufraganai, praktiškai disponavo iki penkto dešimtmečio pradžios.

Sufraganatai valdomis buvo aprūpinti nevienodai, jų pradinis dydis Abiejų Tautų Respublikos laikais priklausė nuo patrono valios. Laikui bėgant valdų ribos kito dėl įvairių priežasčių. Vilniaus sufraganija specialiai jai skirtomis lėšomis buvo aprūpinta XVI a. trečio dešimtmečio pabaigoje karaliaus Žygimanto Augusto privilegija, kuria jai paskirtos Medininkų ir Bistryčios parapijoms iki tol priklausiusioms ir Atgailos regulinių kanauninkų vienuolių valdomoms Dūdų (Дуды), Mylių ir Zadzevo (Задзеўе) valdos, taip pat valdos, esančios Olšoje ir palei Sustos ir Vingrių upes. Atiduota ir iki tol vienuoliams priklausiusi karčema Bistryčioje. Vienuoliai su tuo nesutiko ir mėgino paskyrimą ginčyti, tačiau bylą pralaimėjo⁶⁷. Visomis privilegija skirtomis valdomis Vilniaus sufraganai, kaip ir kitus vyskupijos sufraganatus valdė dvasininkai, naudojami iki Abiejų Tautų Respublikos padalijimų.

Istoriografijoje yra atkreiptas dėmesys, kad per Antrąjį padalijimą 1793 m. Rusijos imperijai atiteko vidurio ir dalies Vakarų Baltarusijos teritorijos bei rytinis Breslaujos ir Ašmenos apskričių pakraštys, tad teritorijose buvusios Vilniaus sufragano valdos sumažėjo. Vilniaus sufraganija tuomet neteko Zadzevo miestelio ir Kavalių (Кавали) kaimo⁶⁸. XIX a. antro dešimtmečio pradžioje Vilniaus sufraganijai priklausė valdos Užnerio apskrityje. 1813 m. spalio pradžioje jas tvarkyti įgaliotas Liudvikas Polkovskis pranešė, kad metai – ir dėl oro sąlygų, ir dėl politinės padėties – nors ir nebuvo geri, tačiau mokesčiais surinkta 3386 rb asignacijomis ir 520 rb sidabru. Sumažėjo ir gyventojų – nuo 1010 revizinių sielų (pagal 1811 m. surašymą) iki 852⁶⁹. Aplinkybės, kokiomis Vilniaus sufraganui priklausiusios valdos XIX a. antrame dešimtmetyje buvo perduotos Trakų sufraganate rezidavusiam sufraganui, reikalingos išsamesnių tyrimų. Greičiausiai tam pretekstu tapo kelerius metus trukusi Vilniaus sufraganijos vakansija po sufragano Nikodemo Puzino mirties 1819 m. spalio mėnesį. Klungevičiui imperatoriaus valia tapus Vilniaus sufraganu, šiai sufraganijai priklausiusios valdos buvo sugražintos. Valdantysis senatas 1828 m. balandžio 30 d. raštu Vilniaus gubernijos valdybai pavedė Vilniaus sufraganijai priklausančias valdas, kuriomis nuo 1820 m. disponavo Trakų sufraganas Tadas Kundzičius,

⁶⁷ Žinios apie Vilniaus vyskupijos sufraganijos aprūpinimą, [XIX a. pirmas dešimtmetis [?]], in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 3473, l. 1.

⁶⁸ *Ibid.*, l. 2; Liudas Truska, *op. cit.*, p. 29.

⁶⁹ Liudviko Puslovskio 1813 m. spalio 8 d. pranešimas apie Vilniaus sufraganijos valdų būklę Užnerio apskrityje, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 13040, l. 1.

perduoti nominuotajam sufraganui. Metropolitas savo ruožtu įpareigojo katedros kapitulos prelatą Joną Civinskį išreikalauti iš iki šiol šias valdas valdančio Trakų sufragano ataskaitą⁷⁰. Pažymėtina, kad valdų klausimą tvarkyti nedelsdamas ėmėsi pajamomis iš jų suinteresuotas Klungevičius. Jau birželio pradžioje jis kreipėsi į Gubernijos valdybą dėl Vilniaus sufraganijai priklausančių valdų. Valdyba tąkart informavo Vilniaus vyskupijos valdytoją, kad pavedė Pavileikio žemesniajam Žemės teismui komandiruoti vieną savo narį į Vilniaus sufraganijai priklausančias valdas su įgaliojimais jas perduoti, pranešdama, kad valdų perdavimo procese dvasininkijai atstovauti paskirti prelatas Jonas Civinskis ir dekanas Karolis Ivanovskis⁷¹. Pastarieji, metropolito nurodymu atlikę valdų generalinę vizitaciją konstatavo, kad Trakų sufraganas Kundzičius administruodamas keturias Vilniaus sufraganijai priklausančias valdas (Dvarčionys (Дварчаны), Myliai, Rubežius, Zahatė (Заратъе) nuo 1820 iki 1828 m. gegužės 15 d. gavo 13 871 rb sidabru pajamų. Atskaičiavus poros paskutinių metų išlaidas jų administravimui – 8249 rb sidabru, – administratorius disponavo 5622 rb sidabru suma⁷². Paaiškėjo, kad bajoras Stanislovas Vankovičius, tuometis Zadzevo valdų, iki padalijimų priklausiusių Vilniaus sufraganijai nuomotojas, yra nesumokėjęs sufraganui kasmetinio 300 rb sidabru mokesčio nuo 1820 m., tad yra įsiskolinęs 2400 rb sidabru⁷³. Ar šią skolą pavyko susigražinti, neaišku. Pastarasis atvejis vertintinas kaip akivaizdus pavyzdys, kad aukštieji vyskupijos dvasininkai savo valdomam turtui tvarkyti negailėjo nei laiko, nei pastangų.

Istoriografijoje vyrauja nuomonė, kad Kuršo sufraganija nebuvo aprūpinta valdomis⁷⁴. Tai anaip tol nereiškia, kad jos sufraganas buvo paliktas be lėšų. Išlikęs Kuršo sufraganijos fundacinių dokumentų sąrašas⁷⁵ leidžia teigti XVIII a. fundacijas buvus (pirmoji jų iš 1742 m.), tačiau neaišku, ar jomis Kuršo sufraganai disponavo XIX a. pirmoje pusėje, t. y. kai šis sufraga-

⁷⁰ Lietuvos karo gubernatoriaus 1828 m. gegužės 19 d. raštas [nuorašas] Vilniaus civiliniam gubernatoriui, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 2247, l. 1–2.

⁷¹ Vilniaus gubernijos valdybos 1828 m. birželio 13 d. raštas [nuorašas] Vilniaus vyskupijos valdytojui, Vilniaus sufraganu paskirtajam Andriui Benediktui Klungevičiui, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 2261, l. 1.

⁷² Keturių Vilniaus sufraganijos valdų pajamų ir išlaidų apyskaita už 1820–1828 metus, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 13051, l. 16.

⁷³ *Ibid.*, l. 17.

⁷⁴ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 91.

⁷⁵ Sąrašas dokumentų, sudarytas po Kuršo sufragano Adomo Kosakovskio mirties 1828 m. ir perduotas jo testamentu vykdytojų Vilniaus vyskupijos kapitulai, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 2248, l. 1v–2.

natas priklausė Vilniaus vyskupijai. XVIII a. aštunto dešimtmečio pradžioje panaikinus Jėzuitų ordiną, kelerius metus trukę ginčai tarp Edukacinės komisijos ir Kuršo laikinojo valdytojo dėl teisės valdyti bažnyčių fondacijas baigėsi 1783 m. gegužės 31 d. tarp tuometio Livonijos (Inflantų) vyskupo Juozapo Kazimiero Kosakovskio ir Komisijos pasirašytu susitarimu. Šenbergo (Skaistkalnės) parapijai buvo priskirtos visos Kurše buvusios jėzuitų valdos ir teisė į parapijos turėtas fondacijas. Atgavęs Šenbergo (Skaistkalnės) parapijos kleboniją, vyskupas Kosakovskis šiai parapijai priklausiusias pinigines sumas pasirūpino investuoti. Antai 7000 talerių skyrė Upytės paviete buvusiam Brunofui [?] priklausiusiam dvarui, mažesnes sumas paskirstė po kitas valdas. Sumanaus investavimo dėka Šenbergo (Skaistkalnės) parapijos klebono gaunamos pajamos siekė 1700 auksinų ir daugiau nei 8500 talerių. Popiežius Pijus VI išventindamas Adomą Kosakovskį į Kuršo sufraganus, Šenbergo (Skaistkalnės) parapijos klebonui priklausančias investicijas paskyrė sufraganijai⁷⁶. Be to, dar 300 rb sidabru Kuršo sufraganas gaudavo iš Livonijos (Inflantų) vyskupijai priklausiusio kapitalo.

Sufraganai, atrodo, galėjo laisvai disponuoti lėšomis, gaunamomis iš sufraganijai priklausančių valdų. Kadangi sufragano pareigos Vilniaus vyskupijoje visada buvo ne vienintelė jas einančių dvasininkų tarnystė, už kurią buvo atlyginama, tad nustatyti lėšų, kurios naudotos vienam ar kitam reikalui, šaltinių ne visuomet pavyksta išsiaiškinti. Antai vyskupijos katedros kapitula 1802 m. teiravosi Vilniaus pranciškonų vienuolyno, kokią sumą ir iš kokių katedros kapitulos valdų vienuolynui už obligacijas skyrė Stanislovas Neborskis, Vilniaus sufragano pareigas ėjęs XVII a. pirmoje pusėje. Vienuolyno vyresnysis tąkart atsakė, kad tokių dokumentų vienuolyno archyve nėra, tačiau nurodė, kad po sufragano mirties kapitula kasmet mokėdavusi 100 auksinų, o vienuoliai aukodavo nustatytą mišių skaičių už jo vėlę. Vėliau vienuolynui mokama suma, gvardijono manymu, neaišku dėl kokių priežasčių sumažėjusi iki 87 auksinų 15 grašių⁷⁷. Kapitulos pasiteiravimas nėra pakankamas argumentas teigti kapitulą siekus kontroliuoti sufraganų iš tarnystės sufraganate gaunamas pajamas, tačiau ir nėra pagrindas tokią versiją atmesti.

Imperijos valdžia penkto dešimtmečio pradžioje aukštųjų dvasininkų, tarp jų ir Vilniaus vyskupijos sufraganų, turėtas žemės valdas nusavino ir

⁷⁶ 1828 m. Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos vizitacijos protokolas, l. 138–139.

⁷⁷ Vilniaus pranciškonų vienuolyno gvardijono kun. Antano Kozielos (Koziełł) 1802 m. balandžio 8 d. raštas Vilniaus vyskupijos kapitulai, in: *LMAVB RS*, f. 318, b. 27580, l. 1.

perdavė valstybės išdui⁷⁸. Tačiau aukštieji dvasininkai, neišskiriant ir sufraganų, nebuvo palikti be pajamų šaltinio. Pagal imperatoriaus 1842 m. sausio 1 d. patvirtintus vyskupijų administracijos etatus, kiekvienos vyskupijos sufraganui iš valstybės išdo numatyta skirti 1300 rb sidabru pragyvenimo išlaidoms, dar 700 rb sidabru mokėta palydai išlaikyti. Kokia palyda čia turima omenyje, nėra aišku, tačiau iš viso sufraganui iš išdo buvo numatyta išmokėti 2000 rb sidabru per metus⁷⁹. Tiek pat numatyta mokėti ir vyskupo koadjutoriumi su *cum futura successione* teise.

Imperijos valdžios įvykdyta bažnytinių valdų sekuliarizacija, nustatytas vienodo dydžio atlyginimas naikino Abiejų Tautų Respublikos laikais dėl skirtingo dydžio fundacijų tarp sufraganijų egzistavusią hierarchiją. Tačiau akivaizdu tai, kad Vilniaus vyskupijoje imperijos valdžiai vietoj į valstybės išdą paimtų sufraganų žemės valdų įvedus nustatyto dydžio atlygį, sufragano pareigybė praktiškai išnyko. Tiesa, Dmochovskis, 1848 m. liepos mėn. tapęs Mogiliavo metropolitu arkivyskupu, toliau ėjo ir Kuršo sufragano pareigas, į kurias buvo nominuotas dar 1838 m., ir, reikia manyti, minėtajam 1842 m. sausio 1 d. įsakui dėl atlyginimų įsigaliojus, t. y. nuo 1842 m. antro kevirčio, gaudavo atlyginimą už sufraganystę iki paskyrimo metropolitu. Nustatyto dydžio sufragano atlyginimas iš valstybės išdo veikiausiai mokėtas ir Liudvikui Zdanovičiui (Zdanowicz), istoriografijos duomenimis vieninteliui XIX a. antroje pusėje į Vilniaus vyskupijos sufraganus nominuotam dvasininkui⁸⁰.

Specifinis XIX a. imperijos teritorijoje po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų atsidūrusių katalikų vyskupijų sufraganijų bruožas – ištisus dešimtmečius trunkančios vakansijos. Vilniaus vyskupija šiuo požiūriu buvo tarp pirmaujančių – XIX a. antroje pusėje sufraganai į Bresto ir Trakų sufraganatus nebuvo skiriami. Vilniaus sufraganija, vakavusi nuo 1840 m., buvo trumpam „atgaivinta“ 1889 m., tačiau po tais metais imperatoriaus nominuoto Zdanavičiaus mirties 1896 m. pabaigoje⁸¹, vėl vakavo. Taigi susiklostė

⁷⁸ 1841 m. gruodžio 25 d. įsakas Nr. 15153, in: *PSZ*, rink. 2, t. 18, in: www.nlr.ru/e-res/law_r/content.html, (2016-05-16).

⁷⁹ Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos 1842 m. rugpjūčio 11 d. posėdžio protokolas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 267, l. 60v–65.

⁸⁰ Vilniaus vyskupų ir sufraganų sąrašas, p. 15.

⁸¹ Dabartinėje tyrimo situacijoje turimi archyviniai šaltiniai istoriografijoje įsitvirtinusių teiginio Zdanavičių buvus Vilniaus sufraganu nepatvirtina. Kadangi duomenų argumentuotai šį teiginį kvestionuoti kol kas trūksta, apsispręsta, sekant istoriografija, laikyti Zdanavičių vieninteliu XIX a. antroje pusėje Vilniaus sufragano pareigas ėjusių dvasininku.

ganėtinai paradoksali situacija, kai nei sufraganija prie vyskupo sosto, nei sufraganatai nebuvo panaikinti, tačiau sufraganai neskirti. Lenkijos Karalystės vyskupijų sufraganių raidą XIX a. antroje pusėje tyrinėję Bažnyčios istorikai yra atkreipę dėmesį, kad vyskupijų ordinarų pastangos nominuoti sau pagalbininkus į atsilaisvinusias sufraganijas nebuvo rezultatyvios – imperijos valdžia nuosekliai laikėsi nuostatos naujų sufraganų neskirti⁸². Turint omenyje, kad 1798–1918 m. laikotarpiu Vilniaus vyskupija teisėtus valdytojus turėjo tik 52 metus (vyskupai ordinarai valdė 40 metų, administratoriai – 12), t. y. 68 metus iš 120 vyskupija neturėjo teisėtų valdytojų⁸³, labai galimas dalykas, kad administratoriaus teise vyskupiją valdžiusieji nerodė iniciatyvos dėl sufraganų nominacijos į atsilaisvinusias vietas. Juo labiau kad 1842 m. sekuliarizavus Bažnyčios valdas ir sufraganams, kaip ir kitiems dvasininkams, pradėjus mokėti nustatyto dydžio metinį atlyginimą iš imperijos išdo, sufragano tarnystė dvasininkams veikiausiai tapo mažiau patraukli. Savo ruožtu imperijos valdžia sufraganių vakansijas aiškino lėšų stygiumi⁸⁴. Tačiau apkarpytos pajamos ar nepakankamos tam tikslui išdo lėšos anaipol nebuvo pagrindinė ilgalaikių vakansijų priežastis. Šiuo požiūriu iškalbinga yra tikrojo valstybės patarėjo Aleksandro Mosolovo, 1881 m. kartu su Michailu Butenevu atstovavusio imperijai derybose su Apaštalu Sostu⁸⁵, ataskaita vidaus reikalų ministrui. Aukšto imperijos valdininko manymu, Romos kurija niekad nesiliaus reikalauti, kad imperijos valdžia užtikrintų tokių vyskupų sufraganų skaičių, koks yra numatytas ankstesnėmis bulėmis ir konkordatu. O šis skaičius, rašo Mosolovas, vien imperijos teritorijoje esančiose vyskupijose siekia 15. Pasak Mosolovo, tiek sufraganų vienu metu niekada nebuvo ir tam nėra jokios būtinybės. Mosolovas buvo įsitikinęs, kad vakarinėse imperijos gubernijose, nuosekliai jas kreipiant ortodoksų tikėjimo linkme, vyskopus skirti reikia apdairiai. Siūlė susilaikyti nuo vyskupo sufragano skyrimo Liublino vyskupijoje, neleisti, kad būtų paskirtas nuolat Baltarusijoje gyvenantis vyskupas sufraganas. Ta-

⁸² Krzysztof Lewalski, *Kościół rzymskokatolicki a władze carskie w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX wieku*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2008, p. 294–296; Roland Prejs, *Administracja diecezjalna w Królestwie Polskim w latach 1864–1918: Studium prozopograficzne*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2012, p. 86.

⁸³ Vytautas Merkys, *Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798–1918 m.*, p. 151–152.

⁸⁴ Roland Prejs, *op. cit.*, p. 86; Bolesław Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła*, p. 260.

⁸⁵ Adrian Boudou, *Stolica Święta a Rosja: Stosunki dyplomatyczne między niemi w XIX stuleciu*, przekład z francuskiego Zofji Skowrońskiej, t. 2: 1848–1883, Kraków: Nakładem Wydawnictwa Księży Jezuitów, p. 634.

čiau manė, kad būtų naudinga tokių svarbių vyskupijų, kaip, pavyzdžiui, Vilniaus, turinčios vieną milijoną katalikų, nepalikti be sufragano ir taip užkirsti kelią Apaštalų Sosto pretenzijoms⁸⁶. Labai galimas dalykas, kad Zdanavičiaus nominacija į titulinis Dionisijos vyskupus ir istoriografijoje minimas skyrimas į Vilniaus vyskupijos sufraganus 1889 m. pabaigoje⁸⁷ yra 1881 m. pavasarį prasidėjusių imperijos derybų su Apaštalų Sostu, pasibaigusių 1882 m. gruodžio 24 d. Butenevo ir kardinolo Liudviko Jacobi ni pasirašytu susitarimu⁸⁸, padarinys. Vienu iš preliminarios sutarties tarp Apaštalų Sosto ir Rusijos imperijos punktų buvo deklaruotas imperijos valdžios siekis susitarti su Apaštalų Sostu dėl sufraganų nominacijos⁸⁹. Argumentuotam atsakymui, koks susitarimas šiuo klausimu buvo pasiektas 1882 m., reikėtų išsamesnių tyrimų.

Kolektyvinio portreto štrichai. Vilniaus vyskupijos sufraganų pareigas XIX a. ėjo vienuolika dvasininkų. Mažiausiai sufraganų laikotarpiu po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų – vieną – turėjo Bresto sufraganatas (Adomas Klokokis), du – Kuršo⁹⁰ (Adomas Kosakovskis, Kazimieras Dmochovskis), po keturis Vilniaus (Dovydas Pilchovskis, Nikodemas Puzinas, Andrius Benediktas Klungevičius, Liudvikas Feliksas Zdanovičius) ir Trakų (Jurgis Polubinskis, Ignatas Houvaltas, Tadas Kundzičius, Jonas Civinskis) sufraganatai. Sufraganais dažniausiai būdavo skiriami vyskupijos katedros kapitulos nariai, t. y. dvasininkai, jau priklausantys vyskupijos dvasininkijos elitui. Visi sufraganai be išimties derindavo savo tarnystės pareigas su kitomis, t. y. sufraganija nekludė ir toliau eiti katedros kapitulos kanaunin-

⁸⁶ „Желаемого признания мы конечно не дадим, но при настоящем случае, чтобы положить преграду претензиям, было бы расчётливее не оставлять таких значительных епархий, как Виленская (один миллион католиков) без суфранана [...]“ (Aleksandro Mosolovo 1881 m. balandžio 17 d. ataskaitos vidaus reikalų ministrui fragmentas, in: Rusijos valstybės istorijos archyvas, (toliau – RVIA), f. 821, ap. 125, b. 3058, l. 3–4).

⁸⁷ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 73–74; „Ludwik Feliks Zdanowicz“, in: www.catholic-hierarchy.org, (2015-05-06).

⁸⁸ Adrian Boudou, *op. cit.*, p. 635. Boudou kaip monografijos priedus p. 657–661 publikavo preliminarios sutarties tarp Apaštalų Sosto ir Rusijos imperijos tekstą bei 1882 m. gruodžio 24 d. susitarimo straipsnius iš Vatikano archyvų (AE, Russia, 121), paskelbtus Mercati; žr. Mercati (Mgr Angelo), *Raccolta di Concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede e le Autorita civili*, Roma: Typografia Vaticana, 1919.

⁸⁹ Umowa przedwstępna między Stolicą Świętą a Rosją (AE, Russia, 121), in: Adrian Boudou, *op. cit.*, p. 657–658.

⁹⁰ Čia turima omenyje Kuršo sufraganato istorija Vilniaus vyskupijoje.

ko ar prelato pareigų ir vykdyti su jomis susijusius išipareigojimus ar imtis aukštesnių su dvasine tarnyste susijusių veiklų.

Vilniaus vyskupijos imperijos laikotarpiu, t. y. 1798–1918 m., aukščiausiai bažnytinės karjeros laiptais užkopė Kuršo sufraganas Dmochovskis. 1780 m. gimęs Zabalacėje⁹¹, kuri tuo metu buvo viena iš Vilniaus vyskupijos Lydos dekanato parapijų⁹², teologiją studijavo pas šv. Vincento Pauliečio kunigus misionierius Kraslavoje, vėliau persikėlė į Vilniaus vyskupijos diecezinę seminariją ir Vilniuje 1803 m. buvo išventintas į kunigus. Po šventimų pradeda eiti vyskupo Jono Nepomuko Kosakovskio kapeliono pareigas. Po vyskupo mirties 1808 m. tampa vyskupo Jeronimo Strojnovskio kapelionu ir sekretoriumi⁹³. Strojnovskis ir pasirūpino įvesdinti Dmochovskį į Vilniaus katedros kapitulą. Nėra žinoma, kad Strojnovskio proteguotas dvasininkas būtų baigęs aukštesnes teologijos mokslų studijas ar juolab studijavęs pasaulietinius mokslus – pats Dmochovskis 1849 m. katedros kapitulos konfratrams rašė, kad jei ne Strojnovskis, kuris 1812 m. jį privertęs siekti katedros kapitulos narystės, iki mirties būtų pasilikęs kaimo klebonu⁹⁴. Tačiau kunigo tarnystės pareigas Dmochovskis, matyt, ėjo uoliai ir bažnytinės karjeros laiptais kopė pats perdėm tuo nesirūpinamas – šalia jo visada atsirasdavo įtakingas dėl vienu ar kitu priežasčių tuo suinteresuotas aukštesnes tarnystės pareigas einantis konfratras. Dmochovskis tapo Romos katalikų dvasinės kolegijos Sankt Peterburge nariu, nuo 1842 m. jos prezidentu. Į nuo 1828 m. pavasario vakuojantį Kuršo sufraganatą sufraganu buvo nominuotas 1838 m. kovo mėnesį⁹⁵. Popiežiaus Kuršo sufraganu, t. y. vyskupu pagalbininku, ir Mileto tituliniu vyskupu buvo konsekruotas 1840 m. gruodžio 17 d.⁹⁶ Istoriografijoje vyrauja nuo-

⁹¹ Be dab. Baltarusijos teritorijoje esančios Zabalacės, kaip Dmochovskio gimimo vieta literatūroje nurodoma taip pat dabartinėje Baltarusijoje esanti Ikaznė. Tačiau ta aplinkybė, kad Zabalacėje dar XIX a. pirmoje pusėje buvo išlikęs Dmochovskių dvarelis, kurį nuotraukoje yra įamžinęs Janas Bułhakas, yra pakankamas argumentas Ikaznės kaip Dmochovskio gimimo vietos, versiją atmesti.

⁹² Stanisław Litak, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej ok. 1772 roku*, Lublin: Instytut Europy Środkowo Wschodniej, 1996, p. 315.

⁹³ Czesław Falkowski, „Dmochowski Kazimierz Roch“, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 5, Warszawa-Kraków-Łódź-Poznań-Zakopane: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Skład Główny w Księgarniach Gebethnera i Wolfa, 1939–1946, p. 209.

⁹⁴ Katedros kapitulos 1849 m. kovo 20 d. protokolas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 268, l. 26.

⁹⁵ Czesław Falkowski, *op. cit.*, p. 209.

⁹⁶ Vilniaus vyskupų ir sufraganų sąrašas, p. 17; Aleksy Petrani, „Dmochowski Kazimierz“, in: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1995, k. 1360–1361.

monė jį buvus nuolankų imperijos valdžiai, tačiau gebėjusį ginti Bažnyčios interesus. Gali būti, kad būtent pastaroji aplinkybė jei ir nebuvo lemiamą, tai neabejotinai turėjo įtakos, jog Apaštalu Sostui 1847 m. su Rusijos imperija pasirašius konkordatą, popiežius bule legitimizavo jo vadovavimą Katalikų Bažnyčiai imperijoje, paskirdamas Mogiliavo arkivyskupu metropolitu⁹⁷.

Tvirtinti tarp Vilniaus vyskupijos sufraganų XIX a. egzistavus hierarchiją nėra pagrindo, tačiau iškilus būtinybei administruoti vyskupiją, pirmenybė teikta Vilniaus ir Trakų sufraganams. Antai vyskupas Jonas Nepomukas Kosakovskis 1802 m. vykdamas gydytis į užsienį, vyskupiją valdyti paliko Pilchovskiui. Vilniaus vyskupijos istorijos autoriaus kun. Waclawo Przyałgowskio nuomone, nežinia, ar dėl amžiaus, ar būta ir kitų priežasčių, bet Pilchovskis šių pareigų atsisakė⁹⁸. Tad vyskupiją vyskupui Kosakovskiui išvykus valdė prelatas, Geranainių infulatas Nikodemus Puzinas⁹⁹, kuriam po Pilchovskio mirties 1803 m. ir atiteko Vilniaus sufraganija. Vyskupui Kosakovskiui 1808 m. rugpjūtyje netikėtai Badene, kur buvo išvykęs gydytis, mirus, katedros kapitula generaliniu vikaru išrinko ir vyskupijos valdymą pereinamuoju laikotarpiu vėl patikėjo Puzinui¹⁰⁰. Pastarasis, nors į sufraganus imperatoriaus buvo nominuotas po šias pareigas ėjusio Pilchovskio mirties 1803 m., vis dar nebuvo popiežiaus prekonizuotas. Tad visų vyskupo pastoracinių pareigų, neturėdamas vyskupo *in partibus infidelium* titulo, kurį popiežius suteikdavo išventindamas nominuotąjį sufraganą, Puzinas veikiausiai negalėjo atlikti. Dar kartą vyskupiją Puzinas valdė kapitulos šioms pareigoms išrinktas po vyskupo Strojnovskio mirties 1815 m. rugpjūčio pradžioje. Apie tai raštu pranešusi metropolitui Siestšencevičiui kapitula atsakymo sulaukė kone po metų – 1816 m. gegužės 16 d. metropolitas pranešė pats valdysiąs Vilniaus vyskupiją. Vyskupijos valdymo pareigų neatsisakė iki mirties 1826 m., nors realiai vykupiją valdė Puzinas, o jam 1819 m. mirus, vyskupijos valdymą perėmė Kundzičius. Pastarasis pasirašydamas oficialius raštus paprastai tituluodavosi vyskupu. Antai 1824 m. balandžio 22 d. savo parašu patvirtino paėmęs iš vyskupijos kapitulos archyvo kapitulos nariams priklausančių namų Vilniaus mieste inventorius

⁹⁷ Aleksy Petrani, *op. cit.*, p. 1360–1361.

⁹⁸ Waclaw Przyałgowski, *Żywoty biskupów wileńskich*, t. 1, Petersburg: Nakład Autora, Druk Jozafata Ohryski, 1860, p. 225.

⁹⁹ Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 62.

¹⁰⁰ Vilniaus vyskupijos kapitulos 1808 m. spalio 23 d. raštas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 1625, l. 1.

ir įsipareigojo juos gražinti, – pasirašė „biskup Kundzicz“¹⁰¹, tarsi valdytų vyskupiją ne titulinio Anastasiopolio vyskupo, bet ordinario teise. Vyskupu titulavosi ir pasirašydamas 1827 m. Pranciškui Bergeliui (Biergiell) duotą raštą, kuriame nurodė, kad už įsipareigojimą tvarkyti Vilniaus sufraganijos teisinius ir ekonominius reikalus suteikia jam gyventi patogią rezidenciją sufraganijos valdose ir 500 rb sidabru pinigais iš sufraganijos valdų gaunamų pajamų. Be to, šeimai Vilniuje išlaikyti jis dar galės kasmet pasiimti keletą statinių javų, keletą galvijų ir naminių paukščių¹⁰². Tai buvo vienas iš paskutiniųjų Kundzičiaus kaip vyskupijos valdytojo raštas – 1828 m. balandžio mėn. Vilniaus vyskupijos valdytoju buvo paskirtas Klungevičius.

Tad iš vienuolikos sufraganų penki – Civinskis, Klungevičius, Kundzičius, Pilchovskis ir Puzinas – ilgiau ar trumpiau valdė vyskupiją. Puzinas net keletą kartų. Klungevičius beveik dešimt metų valdė vyskupiją administratoriaus teise ir vienerius metus kaip vyskupas ordinaras. Administratoriaus teise po Klungevičiaus vyskupijos valdymą perėmęs Civinskis vyskupo mitros nesulaukė. Vyskupo Klungevičiaus atvejis išskirtinis, nes, kaip minėta, jis Vilniaus sufragano pareigas imperatoriaus valia nuo pat pradžių turėjo derinti su vyskupijos administratoriaus.

Iš 11 sufraganų 4 – taigi daugiau nei trečdalis (36,4%) – buvę vienuoliai. 3 iš jų (Klokockis, Kundzičius, Pilchovskis) buvo vienuoliai jėzuitai, po jėzuitų vienuolijos panaikinimo įsilieję į vyskupijos diecezinės dvasininkijos gretas. Vienas – Civinskis – buvęs misionierių vienuolis, sekuliarizavęsis ir perėjęs į diecezinės dvasininkijos gretas 1811 m. Jėzuitų vadovaujama mokykla buvo baigęs Kosakovskis, pijorų – Dmochovskis, Puzinas. Turint omenyje, kad prie vienuolinės formacijos vienaip ar kitaip prisilietė daugiau negu pusė XIX a. vyskupijos sufraganų, istoriografijoje išsakyta mintis, jog Rusijos imperijos katalikų vyskupijose XIX a. sufraganais tapdavo daugiausia diecezinė dvasininkija¹⁰³, Vilniaus vyskupijos atveju tinka tik iš dalies.

Vienas iš Vilniaus vyskupijos XIX a. sufraganus kaip funkcinę aukštosios dvasininkijos grupę apibūdinančių veiksnių – išsilavinimas ir su dvasininko pareigomis derinama intelektualinė veikla. Absoliuti dauguma (9 iš 11, taigi 81,8%) turėjo mokslinius laipsnius – nuo magistro iki daktaro (žr. są-

¹⁰¹ Raštelis (1822 m. balandžio 22 d.) apie iš vyskupijos kapitulos paimtas bylas, patvirtintas Tado Kundzičiaus parašu, in: *LMAVB RS*, f. 318, b. 36862, l. 1.

¹⁰² Vilniaus sufragano Tado Kundzičiaus 1827 m. balandžio 23 d. raštas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 27750, l. 1.

¹⁰³ Bolesław Kumor, *op. cit.*, p. 260.

rašą)¹⁰⁴. Dauguma buvo studijavę ir mokslinius laipsnius įgiję Vilniaus universitete (8 iš 9, t. y. 88,9%). 3 iš jų įvairiu laiku dėstė Vilniaus universitete (Pilchovskis, Kundzičius, Klungevičius). Antai prie teologinių studijų pertvarkymo to meto Lietuvoje svariai yra prisidėjęs Klungevičius. Kaip Vilniaus universiteto profesorius jis buvo vienas iš studijų reformos projekto rengėjų. Klungevičiaus iniciatyva Vilniaus universitete buvo įkurta Bažnyčios istorijos ir homiletikos katedra. Pastebėtina, kad XIX a. pradžioje vyskupijos sufraganų pareigas ėjo Apšvietos laikotarpiu išsilavinimą gavę, ne vien teologijos mokslų studijas baigę asmenys.

Prie iškiliausių Vilniaus vyskupijos sufraganų intelektualinės veiklos aspektu priskirtinas Vilniaus sufraganas Pilchovskis. Pagal gyvenimo datas ir įgytą išsilavinimą Pilchovskis – Apšvietos epochos asmenybė. Gimęs 1735 m. pabaigoje Suvalkų apylinkėse, Rutkiškėse, mokėsi jėzuitų mokyklose, o 1752 m. įstojo į jėzuitų vienuoliją, gilinosi į filosofiją, 1757 m. baigė filosofijos studijas ir pradėjo mokytojauti mokyklų reformos metu jėzuitų 1751 m. Vilniuje įsteigtoje *Collegium Nobilium*. Kaip ir kitos jėzuitų kolegijos, vilnietiškoji taip pat buvo orientuota į elitinius to meto visuomenės sluoksnius, į intelektualinio ir kultūrinio potencialo ugdymą. Porą metų Pilchovskis dėstė poetiką Vilniaus Akademijoje. Matyt, tuo metu jis apsisprendė pasišvęsti pastoracinei tarnystei ir 1761 m. buvo išventintas į kunigus¹⁰⁵, tais pačiais metais Akademijoje pradėjo filosofijos studijas. Jau tuo metu jis garsėjo neeiliniais gabumais. Dar nebaigęs teologijos studijų būdavo kviečiamas sakyti pamokslus katedroje¹⁰⁶. Filosofijos studijas baigė 1765 m. Filosofijos mokslų daktaro laipsnį Pilchovskiui Akademija suteikė 1766 m.¹⁰⁷ Akivaizdu, kad jis savo gyvenimą siejo su jėzuitų vienuolija. Baigęs teologijos studijas Pilchovskis *Collegium Nobilium* beveik dešimt metų, iki kolegijos uždarymo 1775 m., dėstė retoriką, ėjo studijų prefekto pareigas. Šalia dėstymo pareigų ir pastoracinės tarnystės, ėmė reikštis kaip vertėjas, 1767 m. pasirodė pirmasis jo vertimas – Gajaus Salustijaus Krispo (86–34 m. pr. Kr.), laikomo vienu didžiausių Romos istorikų, veikalo apie Romos karą su Nu-

¹⁰⁴ Apie Kosakovskio ir Zdanavičiaus įgytą išsilavinimą dabartinėje tyrimo stadijoje turimi fragmentiški duomenys perša prielaida, kad jie buvo studijavę ir pasaulietinius mokslus, tačiau duomenų šią prielaidą pagrįsti trūksta.

¹⁰⁵ „Bishop David Pilchowski“, in: www.catholic-hierarchy.org, (2015-05-06).

¹⁰⁶ Ludwik Piechnik SJ, *Odrodzenie Akademii Wileńskiej 1730–1773*, Rzym: Institutum Historicum Societatis Jesu, 1990, p. 38.

¹⁰⁷ *Akademijos laurai*, parengė Morkus Svirskas, Irena Balčienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, Vilniaus universiteto biblioteka, 1997, p. 238.

midijos karaliumi Jugurta (II a. pr. Kr.) ir Katilinos sąmokslą (I a. pr. Kr.) vertimas į lenkų kalbą¹⁰⁸. Po kelerių metų Akademijos spaustuvė lenkų kalba išleido Lucijaus Anėjaus Senekos *Apie gyvenimo trumpumą, laimę ir dvasios ramybę* ir dar keletą filosofinių šio iškilaus romėnų rašytojo, retoriko ir filosofo veikalų¹⁰⁹. Visus juos į lenkų kalbą išvertė Pilchovskis.

Istoriografijoje yra atkreiptas dėmesys, kad Pilchovskis jėzuitų vienuolijos panaikinimą išgyvenęs labai skaudžiai. Iš laiko perspektyvos galima prielaida, kad vienuolijos uždarymas Pilchovskiui tapo tarsi pretekstas dar intensyvesnei intelektinei ir kultūrinei veiklai. Uždarius *Collegium Nobilium*, jis ėmėsi vadovauti Akademijos spaustuvei, įsitraukė į Edukacinės komisijos darbus, pradėjo dėstyti Vilniaus vyriausiąją mokyklą pervardintame Vilniaus universitete¹¹⁰. Edukacinės komisijos paskirtas generaliniu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vizitatoriumi, su šiomis pareigomis puikiai susitvarkė – jo vizitacijos raportas ne tik buvo pripažintas pavyzdiniu, bet ir jam buvo pavesta parengti instrukciją vizitatoriams¹¹¹. Nuo 1783 m. Pilchovskis – Literatūros ir retorikos katedros profesorius. Nors jis laikomas turėjęs įgimtų pedagoginių sugebėjimų, tačiau skaityti paskaitas, atrodo, ne itin mėgo. Pilchovskio pedagoginės veiklos tyrinėtojai linkę manyti, kad dėl silpnų plaučių jam buvę sunku auditorijoje kalbėti be pertraukos pusantros valandos, tad dažniausiai paskaitas už jį skaitydavo vadinamieji viceprofesorai, kurių pareiga buvo padėti katedros profesoriumi tvarkyti administracinius katedros reikalus ir, jam išvykus ar susirgus, skaityti paskaitas¹¹². Pilchovskio atveju, matyt, buvo padaryta išimtis, t. y. praktiškai jis paskaitų neskaitė. Apie Pilchovskio akademinę veiklą rašiusi Wanda Januszkiewiczówna neabejoja, kad paskaitų planus sudarinėjo Pilchovskis ir viceprofesorai skaitydavo

¹⁰⁸ Sallustius Cajus Crispus, in: *Vilniaus akademijos spaustuovės leidiniai 1567–1805: Bibliografija*, sudarė Konstancija Čepienė, Irena Petrauskienė, Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka, 1979, p. 417, Nr. 2722; Kaja Krispa Sallustiusza, *O wojnach z Katyliną i Jugurthą*, przekładania x. Dawida Pilchowskiego, Wilno: druk. J.K.M.. i Rzezyposp. Akad. S.I., 1767.

¹⁰⁹ [Luciusz Anneusz Seneka], *O krótkości życia, o życiu szczęśliwym, o opatrności, o pokoiu duszy, o stałości mądrego ksiąg pięciuro*, przekładania x. Dawida Pilchowskiego S.I., Wilno: druk. J.K.M. i Rzezypltey Akad. S.I., 1771; Seneca Lucius Anneus, in: *Vilniaus akademijos spaustuovės leidiniai 1567–1805*, p. 420–421, Nr. 2743–2748.

¹¹⁰ Wanda Januszewska, „Dawid Pilchowski jako profesor literatury w Szkole Głównej W. Ks. Lit.“, in: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 1: *Z dziejów dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*, Wilno: Nakładem Uniwersytetu Stefana Batorego, 1929, p. 85.

¹¹¹ Ludwik Piechnik SJ, *op. cit.*, p. 39.

¹¹² Wanda Januszewska, *op. cit.*, p. 85.

jo vadovaujami¹¹³. Nepaisant to, kad paskaitas pats Pilchovskis skaitydavo itin retai, vyrauja nuomonė, jog didelį dėmesį jis skyręs studentų kalbos įgūdžių ugdymui ir Antikos autorių vertimo praktikai. 1778 m. Pilchovskiui buvo suteiktas kanonų teisės daktaro laipsnis. Lygiagrečiai akademinei, jis greitai kilo ir bažnytinės karjeros laiptais. 1794 m. buvo išrinktas kapitulos generaliniu vikaru, 1796–1798 m. pavaduodamas vyskupą Kosakovskį valdė vyskupiją¹¹⁴. Tad Vilniaus sufraganu 1795 m. buvo nominuotas bažnytinio administracinio darbo patirtį turintis, plataus humanitarinio išsilavinimo, žodį ir plunksną valdantis dvasininkas. Pilchovskis buvo ir aktyvus sufraganas.

Dar vienas XIX a. Vilniaus vyskupijos sufraganų grupę charakterizuojantis bruožas – garbus amžius, t. y. į sufragano pareigas paprastai buvo skiriami gyvenimo patirtį turintys dvasininkai. 6 dvasininkai (Dmochovskis, Houvaltas, Klokockis, Pilchovskis, Polubinskis, Puzinas) – taigi daugiau nei pusė – sufragano pareigoms buvo nominuoti įžengę, įpusėję ar bebaigiantys šeštąjį savo gyvenimo dešimtį, t. y. nuo 51 iki 60 metų; 3 (Civinskis, Klungevičius, Kundzičius) – septintąjį. Zdanavičius į sufraganus nominuotas įpusėjęs aštuntąją dešimtį. Tik vienas (Kosakovskis) sufraganu tapo bebaigdamas ketvirtąjį savo amžiaus dešimtmetį. Taigi į sufraganus XIX a. nominuojamo dvasininko amžiaus vidurkis – 59 metai. Amžius iš dalies turėjo įtakos jų einamų sufragano pareigų trukmei. Ilgiausiai – 35 metus – sufragano pareigas ėjo Kosakovskis, kiek trumpiau – 21 metus – Klokockis. Amžiumi vyriausias XIX a. sufraganas Zdanavičius šias pareigas ėjo 7 metus. Trumpiausiai sufragano pareigas ėjo Houvaltas – 4 metus. Pastebėtina, kad sufragano tarnystę paprastai nutraukdavo tik mirtis. Išimtis – Dmochovskis, kuris 1848 m. tapęs Mogiliavo arkivyskupu metropolitu, Kuršo sufragano pareigų atsisakė. Spėtina, kad pagrindinis tokio sprendimo priėmimo motyvas buvo gauta arkivyskupo metropolito mitra. Argumentuotai tokią prielaidą pagrįsti dabartinėje tyrimo stadijoje duomenų stinga¹¹⁵. Nors

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ Jolanta Koziej-Chołdżyńska, „Pilichowski, Pilchowski Dawid Zygmunt“, in: *Encyklopedia katolicka*, t. 15, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 2011, k. 586–587.

¹¹⁵ Vyskupijų liturginiuose kalendoriuose pateikiant duomenis apie Bažnyčios hierarchus ir jų einamas pareigas, Dmochovskiui tapus Mogiliavo arkivyskupu metropolitu įrašo apie sufraganystę, figūravusio iki tol ties jo kaip Kolegijos prezidento biograma, nebelieka; žr., pvz.: *Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Vilnensi in AD MDCCCXLIX*, Vilnae: Typis A. Marcinowski, 1848, [p. nenumuoti].

tendencija skirti į sufragano pareigas į antrą savo gyvenimo pusę perkopusius ar žemišką kelionę bebaigiančius dvasininkus – akivaizdi, tačiau teigti, kad sufragano pareigos vertintos kaip tam tikras atlygis už nuveiktus darbus, nėra pagrindo. Dvasininkų veikla rodo, kad amžius anaip tol nebuvo lemiamas veiksnys (Pilchovskio atvejis).

Pagal geografinį kriterijų Vilniaus vyskupijos sufraganų grupėje dominavo iš Vilniaus vyskupijos parapijų kilę dvasininkai. Iš Žemaičių vyskupijos kilęs Zdanavičius buvo baigęs Vilniaus vyskupijos seminariją (žr. sąrašą), tad jau pasirinkdamas dvasinę tarnystę jos su savo gimtąja vyskupija nesiejo. Pagal kilmę tik vienas iš sufraganų – Klungevičius – buvo kilęs iš valstiečių. Absoliutus bajorų dominavimas tarp sufraganų sietinas su iki XIX a. trečio dešimtmečio pradžios Visuotinėje Bažnyčioje galiojusi reikalavimu į aukštesnes tarnystės pareigas skirti tik kilmingus dvasininkus.

Rusijos imperijoje po valstybės padalijimų atsidūrusiose vyskupijose aukštosios dvasininkijos kilmės klausimas pirmąkart buvo ypač aštriai iškilęs katedros kapitulos narių nominacijos kontekste, kai Romos katalikų dvasinė kolegija pareikalavo laikytis jos 1807 m. išleisto įsako dėl universiteto į kanonijas deleguojamų profesorių atleidimo nuo pareigos pateikti katedros kapitulai dokumentus, įrodančius jų bajorišką kilmę. Tąkart pavyko įrodyti katedros kapitulos teisę teikti prioritetą savo Statutams, kuriame toks reikalavimas buvo, o ne kolegijos įsakui. Tačiau 1817 m. įsteigus Kitatikių dvasinių reikalų ir Liaudies švietimo ministeriją, padėtis pasikeitė. Neatmestina, kad bajoriškos kilmės reikalavimo panaikinimas galėjo būti įteisintas ir atskiru ministro įsakymu. Šiaip ar taip, Klungevičius, 1819 m. universiteto deleguotas į katedros kapitulos kanauninkus, buvo vienas iš pirmųjų (kartu su tąkart į kanauninkus pretendavusiu tai pat Vilniaus universiteto siųstuoju Jonu Kantu Chodani), kuriems kilmės reikalavimas netaikytas. Argumentuota, kad universiteto profesoriai yra priskirti VII-ajai rangų lentelės klasei ir tuo remiantis imperatorius valia atleisti nuo pareigos pateikti katedros kapitulai bajorystę įrodančius dokumentus. Nė vienas iš katedros kapitulos narių tąkart tam neprieštaravo¹¹⁶. Klungevičiaus įvesdinimo į katedros kapitulą ceremoniją pagal kanonų teisę metropolito ir vyskupijos administratoriaus Siestšencevičiaus pavedimu atliko generalinio vikaro pareigas tuo metu ėjęs Kundzičius 1820 m. sausio pradžioje¹¹⁷. Ka-

¹¹⁶ Katedros kapitulos 1819 m. gruodžio 20 d. posėdžio protokolas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 260, l. 179–187.

¹¹⁷ Jono Kanto Chodanio ir Andriaus Benedikto Klungevičiaus įvesdinimo į kapitulą 1820 m. sausio 10 d. ceremonijos aprašymas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 260, l. 190.

tedros kapitula, nekvestionavusi universiteto deleguotų profesorių turimo statuso bei imperijos valdžios nustatytos vietos rangų lentelės hierarchijoje, kuri vertinta kaip bajoriškos kilmės atitikmuo, ėmė kilmės dokumentų nebereikalauti ir iš kandidatų, neturinčių profesoriaus titulo. Turint omenyje tiek katedros kapitulos, tiek vyskupo nuostatą šiuo klausimu prieš dešimtmetį, akivaizdu, kad kilmės reikalavimas kandidatams į kapitulos narius, kitaip nei tuometės Lenkijos Karalystės teritorijoje buvusiose vyskupijose, buvo panaikintas pasaulietinės valdžios iniciatyva. Pasitaikydavo, kad vienas kitas kandidatas į katedros kapitulos narius savo asmeniniame prašyme kapitulai (tokie visada būdavo teikiami) dar ir trečiame dešimtmetyje akcentuodavo, jog yra kilęs iš bajorų. Tačiau nominuojant Klungevičių į vyskupijos administratorius ir sufraganus trečio dešimtmečio pabaigoje, kandidato kilmės klausimas net nebuvo keliamas.

Išvados. Vilniaus vyskupijos sufraganų – vyskupo ordinaro/administratoriaus padėjėjų vyskupų *in partibus infidelium* (po 1882 m. *episcopi titularis*) – pareigybės raida XIX a. vertintina kaip nuosekli Abiejų Tautų Respublikos laikotarpiu susiformavusios dvasinės tarnystės tradicijos ir vyskupijos administracinės institucijos tęsa. Vilniaus vyskupijos sufraganai XIX a., kaip ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais, realios valdžios neturėjo. Pagrindinė jų pareiga buvo pagalba vyskupijos ordinarui/administratoriui pastoracinėje tarnystėje. Vilniaus vyskupijos sufraganai vyskupijos valdyme dalyvaudavo ordinaro/administratoriaus pavedimu jį pavaduodami arba katedros kapitulos sprendimu valdydami vyskupiją *sedes vacante* laikotarpiu. Atlikta analizė leidžia teigti, kad tokiai tarnystei XIX a. pirmoje pusėje Vilniaus vyskupijoje būdavo pasitelkiami Vilniaus ir Trakų sufraganai. Laikotarpio ypatumas – tam turėjo būti gautas imperatoriaus leidimas.

Imperinį savo istorijos etapą 1798 m. Vilniaus vyskupija pradėjo turėdama iki valstybės padalijimų funkcionavusią sufraganiją prie vyskupo sosto Vilniuje ir tris sufraganatus – Bresto, Kuršo ir Trakų. Tiesa, pastarieji įkurti vykstant valstybės padalijimams, tačiau arba teritorijose, kurios tuo metu nepriklausė Vilniaus vyskupijai (Bresto, Kuršo sufraganatai, 1793 m.), arba dar nebuvo inkorporuotos į imperiją (Trakų sufraganatas, 1774 m.). Imperijos 1847 m. pasirašyto konkordato su Apaštalu Sostu įvykdytų administracinių pertvarkymų kontekste sufraganatų tinklas imperijoje buvo reorganizuotas – 1848 m. Kuršo sufraganatą perdavus Žemaičių vyskupijai, Vilniaus vyskupijoje liko du sufraganatai ir sufraganija prie vyskupo sosto

Vilniuje. Naujos sufraganijos įsteigimo galimybės svarstomos nebuvo, tad XIX a. viduryje nustatyta tinklo struktūra nekito iki imperinio laikotarpio pabaigos.

Dvasininkų nominacijos sufragano pareigybei procedūros pokyčiai XIX a. buvo sąlygoti imperijos vykdytos politikos Katalikų Bažnyčios atžvilgiu. Vienas iš esminių – vyskupijų ordinarų/administratorių pasirinktieji kandidatai į sufraganus imperiniu laikotarpiu Apaštalų Sostui galėjo būti pristatomi tik į sufraganus numatyto dvasininko kandidatūrą aprobus imperatoriui. Tad nors Apaštalų Sostas iš sufraganų nominacijos procedūros nebuvo eliminuotas, t. y. kaip ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais popiežius kandidatui į sufraganus suteikdavo titulinio vyskupo titulą, tačiau jei laikotarpiu iki valstybės padalijimų tik turintis vyskupo *in partibus infidelium* titulą įgaudavo teisę į sufragano nominato statusą, tai imperiniu laikotarpiu kandidatas į sufraganiją sufraganu nominatu tapdavo jo kandidatūrą patvirtinus imperatoriui. Vilniaus vyskupijos imperinio laikotarpio sufraganijų raida leidžia teigti, kad Rusijos imperijoje po valstybės padalijimų atsidūrusiose katalikų vyskupijose Apaštalų Sostui sufraganų nominacijos procedūroje teko nominalus vaidmuo.

Specifinis XIX a. Vilniaus vyskupijos sufraganijų ypatumas – ilgalaikės vakansijos. Nors nei sufraganija prie vyskupo sosto, nei sufraganatai panaikinti nebuvo, tačiau nominacijos į Bresto ir Trakų sufraganatus liovėsi XIX a. pirmoje pusėje. Vilniaus sufraganija antroje amžiaus pusėje tebuvo užimta septynerius metus (1889–1896). Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad ilgalaikės sufraganijų vakansijos vienareikšmiškai yra imperijos vykdytos politikos Katalikų Bažnyčios atžvilgiu padarinys. Vilniaus sufragano nominacija XIX a. devinto dešimtmečio pradžioje vertintina kaip imperijos valdžios kompromisas Apaštalų Sostui, nuosekliai kėlusiam reikalavimą užtikrinti konkordatu ir bulėmis nustatytą vyskupų sufraganų skaičių imperijos teritorijoje esančiose vyskupijose. Imperijos valdžia nebuvo suinteresuota organizacinių vyskupijos struktūrų, galinčių užtikrinti gyvybingą Katalikų Bažnyčios religinį gyvenimą, palaikymu.

Vilniaus vyskupijos XIX a. sufraganų grupę sudaro 11 dvasininkų – tiek per visą imperinį vyskupijos istorijos laikotarpį įvairiu laiku ėjo sufraganų pareigas. Absoliuti dauguma sufraganų buvo Vilniaus katedros kapitulos nariais (arba jais tapdavo jau eidami sufragano tarnystės pareigas). Vienas iš esminių šią aukštųjų dvasininkų grupę charakterizuojančių bruožų – išsilavinimas. Mokslinius laipsnius – nuo magistro iki mokslų daktaro – turėjo 81,8% sufraganų. Dauguma jų eidami sufragano tarnystės pareigas pasi-

žymėjo intensyvia dvasine tarnyste ir plačia pasaulietine veikla. Pastaroji aplinkybė yra pakankamas argumentas atmesti prielaidą sufragano pareigybę XIX a. buvus atlygiu už ligtolinę dvasininko tarnystę.

Vilniaus vyskupijos XIX a. sufraganų veiklos spektras leidžia teigti, kad garbus amžius (amžiaus vidurkis apytiksliai – 59 metai) nebuvo kliūtis sufragano tarnystei. Absoliuti dauguma sufraganų buvo kilmingi. Iš konfratūrų žema kilme išsiskyrusio Andriaus Benedikto Klongevičiaus atvejis vertintinas kaip Rusijos imperijos vykdyto kišimosi į kanoninių Bažnyčios reikalų tvarkymą ir Visuotinėje Bažnyčioje XIX a. antro ir trečio dešimtmečių sandūroje šioje srityje įvykusių pokyčių padarinys.

Priedas

VILNIAUS VYSKUPIJOS XIX A. SUFRAGANŲ
PROZOPOGRAFINIS SĄRAŠAS

Klausimynas

1. Asmenvardis, gyvenimo datos.
2. Asmenvardžio pagrindinės formos šaltiniuose.
3. Kilmė, gimimo vieta.
4. Sufraganija (sufraganatas), sufragano tarnystės trukmė, paskyrimo procedūros eiga.
5. Išventinimo į vyskopus *in partibus infidelium* (po 1882 m. – titulinius) data.
6. Išsilavinimas.
7. Kunigystės šventimų data.
8. Svarbesnės bažnytinės tarnystės pareigos.
9. Svarbesnės pasaulietinės pareigybės, intelektinė ir kultūrinė veikla.
10. Kita.
11. Informacinė literatūra ir šaltiniai.
12. Pastabos.

I

1. **Civinskis Jonas**, 1772–1846.
2. Cywiński Jan Kajetan, Cywinski Joannes.
3. Iš bajorų, Ašmenos paviet., Vilniaus vysk.
4. Trakų sufraganatas, 1838–1846 m.; imperatoriaus nom. 1838 m.; po-
piežiaus nom. Dercos (Delcos) vysk. *in partibus infidelium* 1840 m. gruodžio
17 d.
5. Išventintas į vysk. *in partibus infidelium* 1841 m. rugpjūčio 24 d. (kon-
sekracijos iškilmės vyko Sankt Peterburge).
6. Vyšniavio, Beresvičių (Berezwicze) apskr. m-los (1781–1788); Vilniaus
misionierių noviciatas (1790), misionierių vienuolis (1795–1811); Vilniaus
vyskupijos sem. (1790–1795); VU; teologijos ir teisės mokslų dr. (1818, Po-
locko akademija).
7. Išventintas į kunigus 1795 m. liepos 5 d.
8. Vilniaus vysk. katedros kapitulos kan. Povilo Ksavero Bžostovs-
kio laikinasis koad. (1811), kan. (1812); prel. kantorius (1813); prel. deka-

nas (1827); Vilniaus vyskupijos oficiolas (1813–1828); generalinis oficiolas (1815–1819); Trakų sufraganas (nom. 1838, įšv. 1841); Vilniaus vysk. administratorius (1842–1846);

9. Vilniaus Labdarybės draugijos pirmininkas (nuo 1843 m. birželio pab.).

10. Sekuliarizavosi 1811 m.; testamentu 1846 m. spalio 29 d. įsteigė fondą 12 neturtingų Vilniaus gimnazijos mokinių ir 2 Vilniaus vyskupijos seminarijos klierikams išlaikyti; skyrė lėšų naujos mūrinės bžn. statybai Adutiškyje; palaidotas Vilniaus katedroje.

11. Czesław Falkowski, „Cywiński Jan Kajetan, h. Puchała“, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 4, Warszawa-Kraków-Łódź-Poznań-Wilno-Zakopane: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Skład Główny w Księgarniach Gebethnera i Wolffa, 1938, p. 135–136; „Civinskis Jonas“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 4, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1954, p. 51; Viktoras Petkus, „Jonas Kajetonas Civinskis“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato IĮ „Petro ofsetas“, 2002, p. 806–808, 843; „Civinskis Jonas“, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 4, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, p. 160; *Archivio Segreto Vaticano*, Process. Consist. 242, f. 308–339v; „Jan Cywiński“, in: www.catholic-hierarchy.org.

12. Istoriografinėi tezei, kad Civinskis studijavo Popiežiškoje akademijoje Romoje, pagrįsti duomenų kol kas nepavyko rasti; www.catholic-hierarchy.org nurodoma Civinskį buvus Vilniaus sufraganu.

II

1. **Dmochovskis Kazimieras**, 1780–1851.
2. Dmochowski Kazimierz Roch, h. Pobog.
3. Iš bajorų, Zabalacės par., Vilniaus vysk.
4. Kuršo sufraganatas, 1838–1848 m.; imperatoriaus nom. 1838 m.; popiežiaus nom. Meloë in Licia vysk. *in partibus infidelium* 1840 m. gruodžio 17 d.
5. Įšventintas į vysk. *in partibus infidelium* 1841 m. birželio 29 d. (konsekracijos išskilmės vyko Sankt Peterburge, šv. Kotrynos bžn.).
6. Kun. pijorų vadovaujama apskr. m-la Lužkose (1788–1797); Kraslavos misionierių sem. (1797); Vilniaus vyskupijos sem. (1798–?); teologijos mokslų dr. (1818, Polocko akademija).
7. Įšventintas į kunigus 1803 m. sausio 25 d.

8. Vysk. Jono Nepomuko Kosakovskio kapel. (1803–1808); Kuršo garbės kan. (1807); vysk. Jeronimo Strojnovskio kapel. ir sekr. (1808); prel. Stanislovo Lachnickio laikinasis koad. (1811); Vilniaus katedros kapitulos kan. (1812); prel. (1823); kleb. – Mščibovo (1808–1810), Giedraičių (1811–1841); Romos katalikų dvasinės kolegijos asesorius (1815–1827); Romos katalikų dvasinės kolegijos narys (1839–1841), pirmininkas (1842–1848); Mogiliavo arkivysk. metropolitas nuo 1848 m. liepos 3 d. (ingresas 1849 m. liepos 17 d.).

9. Vilniaus vyriausiojo teismo deputatas 1814.

10. Palaidotas Sankt Peterburge, Smolensko kapinėse; 1901 m. rugsėjo 12 d. palaikai perkelti į Vyborgo katalikų kapines.

11. Czesław Falkowski, „Dmochowski Kazimierz Roch, h. Pobog“, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 5, Warszawa-Kraków-Łódź-Poznań-Zakopane: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Skład Główny w Księgarniach Gebethnera i Wolfa, 1939–1946, p. 208–210; „Dmochovskis Kazimieras“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 5, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1955, p. 83; Viktoras Petkus, „Kazimieras Damachauskas“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato IĮ „Petro ofsetas“, 2002, p. 845–848; „Kazimierz Roch Dmochowski“, in: www.catholic-hierarchy.org.

12. www.catholic-hierarchy.org nurodyta Dmochovskį buvus Vilniaus vyskupo pagalbininku.

III

1. **Houvaltas** *vel* **Hovaldas Ignotas**, 1744–1807.

2. Houwalt *vel* Houwald Ignacy, Houwalt Ignatius.

3. Iš bajorų, Balbieriškio par., Vilniaus vysk.

4. Trakų sufraganatas, 1803–1807; imperatoriaus nom. 1803 m.; popiežiaus nom. Arado [Arad] vysk. *in partibus infidelium* 1804 m. rugpjūčio 20 d.

5. Nėra duomenų.

6. Vilniaus vyskupijos sem., filosofijos mokslų dr. (1761, VU).

7. Įšventintas į kunigus 1769 [?].

8. –

9. Edukacinės komisijos narys.

10. –

11. Viktoras Petkus, „Ignas Houvaltas“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato IĮ „Petro ofsetas“, 2002, p. 842; *Archivio Segreto Vaticano*, Process. Consist. 207, f. 101–112v; „Ignacy Houwalt“, in: www.catholic-hierarchy.org.

12. Katedros kapitulos 1807 m. gegužės 11 d. posėdyje rašoma kapitulą gavus žinią apie gegužės 5 d. mirusį Trakų sufraganą nominatą Houvaltą; žr. *LMAVB RS*, f. 43, b. 247, l. 145. Pirmąkart katedros posėdžių protokoluose Houvaltas kaip sufraganas nominatas minimas 1803 m. balandžio 13 d.; žr. *LMAVB RS*, f. 43, b. 246, l. 400. Abejotina, ar sąvokos „nominatas“ vartojimas yra raštininko riktas, tačiau neatmestina, kad omenyje turima imperatoriaus nominacija, nes *www.catholic-hierarchy.org* nurodyta Houvaltą buvus nominuotą 1804 m. rugpjūčio 20 d. Vilniaus vyskupo pagalbininku ir Arado tit. vysk.

IV

1. **Kłokockis Adomas**, 1733–1822.
2. Kłokocki Adam.
3. Iš bajorų, Vijos par., Vilniaus vysk.
4. Bresto sufraganatas, 1793–1822 m.; vyskupo nom. 1793 m. [?]; popiežiaus nom. Sidimos (Sidyma) vysk. *in partibus infidelium* 1795 m. rugsėjo 22 d. [1798 m.?).
5. Išventintas į vysk. *in partibus infidelium* 1798 m.
6. Jėzuitų konviktas Slucke; į jėzuitų vienuoliją įstojo 1749 m.; filosofijos mokslų mgr. (1765, VU).
7. Išventintas į kunigus 1761 m.
8. Po jėzuitų ordino panaikinimo (1773) – kleb. Ružanų, Lietuvos Vyso-
kų, Narvos par.; Smolensko kan. (1792).
9. –
10. –
11. „Kłokocki Adam“, in: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, opracował Ludwik Grzebień SJ, przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków: Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego, 1996, p. 284; *www.jezuici.krakow.pl/Bibl/enc.htm*; R. Krsk. [Rapolas Krasauskas], „Kłokockis Adomas“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 12, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1957, p. 138; Viktoras Petkus, „Adomas Klakockis“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato IĮ „Petro ofsetas“, 2002, p. 847–848; Adomo Kłokockio 1819 m. tarnybos lapai, in: *LVIA*, f. 694, ap. 2, b. 20, l. 4v–5; *Archivio Segreto Vaticano*, Process. Consist. 199, f. 402–413v; „Adam Kłokocki“, in: *www.catholic-hierarchy.org*.
12. *www.catholic-hierarchy.org* klaidingai nurodyti 1808 m. kaip Kłokockio mirties metai; ten pat Kłokockis pristatomas kaip Lucko ir Žytomiro

vyskupo pagalbininkas (*Lutsk and Zhytomyr auxiliary bishop*); pagal 1819 m. tarnybos lapo duomenis teologijos mokslų daktaro laipsnį gavo; žr. LVIA, f. 694, ap. 2, b. 20, l. 4v–5.

V

1. **Klongevičius Andrius Benediktas**, 1767–1841.
2. Kłagiewicz (Kłagiewicz) Andrzej Benedykt.
3. Iš valstiečių, Alūkstos par., Livonijos (Inflantų) vysk.
4. Vilniaus sufraganija, 1828–1841 m.; imperatoriaus nom. 1828 m.; popiežiaus nom. Krizopolio (Chrysopolis in Arabia) vysk. *in partibus infidelium* 1830 m. kovo 11 d.
5. Išventintas į vysk. *in partibus infidelium* 1830 m. rugpjūčio 31 d.
6. Alūkstos apskr. m-la; VU, filosofijos studijos; filosofijos mokslų dr. (1789); VU (1797–1801); teologijos mokslų dr. (1815, VU).
7. Išventintas į kunigus 1799 m. kovo 23 d.
8. Vilniaus vyriausiosios seminarijos kapel. (1808), regensas (1810); Vilniaus vysk. administratorius 1828 m. birželio 9 d.; Vilniaus vysk. nom. (1840); ingresas į Vilniaus vysk. ordinarus 1841 m. birželio 29 d.
9. Kražių m-los mokytojas (1789–1797); VU dogmatinės teologijos katedros prof. (1815–1828); dogmatinės teol. ir Bažnyčios istorijos paskaitų kursas (1815–1828).
10. Palaidotas Vilniaus katedroje.
11. Janina Bieniarzówna, „Kłagiewicz Andrzej Benedykt (1767–1841)“, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 13, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1967, p. 40–42; Vc. B., R. Krs. [Vaclovas Biržiška, Rapolas Krasauskas], „Klongevičius Andrius Benediktas“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 12, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1957, p. 139; Viktoras Petkus, „Andrius Benediktas Klungys-Klangevičius“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato IĮ „Petro ofsetas“, 2002, p. 575–592, 848; „Andrzej Benedykt Kłagiewicz“, in: www.catholic.hierarchy.org.
12. 1828 m. birželio 19 d. raštą Klongevičius pasirašė kaip nominuotasis Vilniaus sufraganas [*nominat biskup sufragan wileński*]; žr. LMAVB, f. 43, b. 2256, l. 1.

VI

1. **Kosakovskis Adomas**, 1756[8]–1828.

2. Kossakowski Korwin Adam.
3. Iš bajorų, Lemiaševičai, Pinsko pav., Vilniaus vysk.
4. Kuršo sufraganatas, 1793–1828 m.; vyskupo nom. 1793 m.; popiežiaus nom. Limiros vysk. *in partibus infidelium* 1795 m. birželio 1 d.
5. Įšventintas į vysk. *in partibus infidelium* 1798 m. rugpjūčio mėn.
6. Pradžios mokslai – pas jėzuitus Pinske; Vilniaus vyskupijos sem.
7. Įšventintas į kunigų (duomenų nerasta).
8. Skaistkalnės vik., kleb.; Didžiosios Berestavicos kleb. Kuršo sufr. (1795); Vilniaus vysk. katedros kapitulos kan. (1810); Vilniaus vysk. generalinis oficiolas (1803).
9. –
10. –
11. Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i pracę biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 91; R. Krs. [Rapolas Krasauskas], „Kasakauskas Adomas“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 11, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1957, p. 125; Viktoras Petkus, „Adomas Kasakauskas“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato IĮ „Petro ofsetas“, 2002, p. 845; Adomo Korvino Kosakovskio 1817 m. tarnybos lapas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 2, b. 20, l. 3v–5; *Archivio Segreto Vaticano*, Process. Consist. 198, f. 295–306v; „Adam Korwin Kossakowski“, in: www.catholic-hierarchy.org.
12. Katedros kapitulos 1828 m. gegužės 4 d. posėdžio protokole rašoma, kad gegužės 4 d. ryte apie 7 val. eidamas 70 savo gyvenimo metus mirė Kosakovskis; žr. *LMAVB RS*, f. 43, b. 263, l. 174. www.catholic-hierarchy.org nurodyta Kosakovskį buvus Inflantų (Livonijos) vyskupo pagalbininku.

VII

1. **Kundzičius Tadas** *vel* **Kundzičas Tadas**, 1747–1829.
2. Kundzicz Tadeusz.
3. Iš bajorų (Deškevičių *vel* Daškevičių giminės Kundzičių linijos); Krinčinas, Biržų pav., Vilniaus vysk.
4. Trakų sufraganatas, 1808–1829 m.; imperatoriaus nom. 1808 m. liepos 28 d.; popiežiaus nom. Anastasionopolio [Anastasiopolis] vysk. *in partibus infidelium* 1815 m. liepos 15 d.
5. Įšventintas į vysk. *in partibus infidelium* 1817 m. gegužės 10 d.

6. M-la Gardine; VU; įstojo į jėzuitų vienuoliją 1762 m. rugpjūčio mėn.

7. Įšventintas į kunigus 1773 m. gruodžio 8 d.

8. Livonijos vysk. katedros kapitulos kan. (apie 1796); Mežiryčo kleb.; Vilniaus vyskupijos kancleris (1796), Čiudeniškių (Cudzieniszki) kleb. (Čiudeniškės – vyskupijos kanclerio beneficija); Vilniaus vysk. katedros kapitulos kan. (1809, įvesdintas 1810); Vilniaus vysk. administratorius (1810–1812).

9. Dėstė poetiką žemesnėse jėzuitų kolegijos klasėse; knygų cenzorius (1803); VU matematikos viceprofesorius, profesorius (1774–1803); parengė ir išleido prancūzų kalbos gramatiką (*Gramatyka francuska krótko zebrana*, 1802–1828 (keli leidimai)).

10. –

11. Leonid Żytkowicz, „Kundzisz Tadeusz (1747–1829)“, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 16, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1971, p. 185–186; R. Krs. [Rapolas Krasauskas], „Kundzičas Tadas“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 13, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, p. 35; Viktoras Petkus, „Tadas Kundzičas“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato II „Petro ofsetas“, 2002, p. 842–843; Tado Kundzičiaus 1817 m. tarnybos lapas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 2, b. 20, l. 2v–4; *Archivio Segreto Vaticano*, Process. Consist. 211, f. 37–50v; „Tadeusz Kundzicz“, in: www.catholic-hierarchy.org.

12. Nominuotas kancleriu Kundzičius atsisakė Mežiryčo kleb.; žr. *LMAVB RS*, f. 43, b. 12371, l. 1; lot. k.: *LMAVB RS*, f. 43, b. 12374, l. 1 (išrašas iš vyskupijos Konsistorijos aktų); Katedros kapitulos 1815 m. rugsėjo 4 d. posėdžio protokole rašoma Kundzičių buvus Trakų sufraganu; žr. *LMAVB RS*, f. 243, b. 255, l. 125; tų pačių metų rugsėjo 11 d. – Trakų sufraganas popiežiaus konsekruotas Anastasionopolio vysk.; žr. *LMAVB RS*, f. 243, b. 255, l. 127. www.catholic-hierarchy.org nurodyta Kundzičių buvus Vilniaus vyskupo pagalbininku.

VIII

1. **Pilchovskis Dovydas**, 1735–1803.

2. Pilchowski Dawid (David).

3. Iš bajorų, Rutkiškės, Alvito par., Vilniaus vysk.

4. Vilniaus sufraganija, 1793–1803 m.; nom. 1795 m. birželio 29 d.; popiežiaus nom. Echino vysk. *in partibus infidelium* 1795 m. birželio 1 d.

5. Įšventintas į vysk. *in partibus infidelium* 1798 m. rugpjūčio mėn.

6. Mokėsi Vilniuje, įstojo į jėzuitų vienuolyną (1752); filosofijos mokslų dr. (1765, VU), teologijos mokslų dr. (1773, VU), kanonų teisės mokslų dr. (1778, VU).

7. Įšventintas į kunigus 1761 m. birželio 29 d.

8. Kilmingųjų kolegijos prie Šv. Kazimiero bžn. Vilniuje prefektas (1767–1771); jėzuitų generolo Ricci sekretorius Romoje (1771–1773); Vilniaus vysk. katedros kapitulos kan. (apie 1785); Livonijos vysk. katedros kapitulos prel. kustodas (apie 1786); Vilniaus vysk. katedros kapitulos prel. dekanas koad. (1792); Vilniaus sufraganas, Vilniaus vysk. administratorius (1795–1796).

9. Rašytojas, vertėjas; VU profesorius; Lietuvos m-lų generalinis vizitatorius (1783, 1786/1787–1788); Edukacinės komisijos narys.

10. Įsteigė bendrąbę prie Šv. Jurgio bžn. Vilniuje 12 neturtingų mokinių (1803).

11. Elżbieta Aleksandrowska, „Pilchowski (Pilichowski) Dawid Zygmunt“, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 26, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademiai Nauk, 1981, p. 248–251; R. Krs. [Rapolas Krasauskas], „Pilkauskis (Piłchowski) Dovydas“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 22, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1960, p. 532–533; Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 82; Viktoras Petkus, „Dovydas Pilkauskis“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato II „Petro ofsetas“, 2002, p. 803; *Archivio Segreto Vaticano*, Process. Consist. 198, f. 287–294; „David Pilchowski“, in: www.catholic-hierarchy.org.

IX

1. **Polubinskis Jurgis**, 1735–1801.

2. Połubiński Jerzy Antoni z Łubna, Połubiński Georgius (Georges).

3. Iš bajorų, Kosavas, Slanimo pav., Vilniaus vysk.

4. Trakų sufraganatas, 1795–1801 m.; vysk. administratoriaus [?] nom. 1795 m.; popiežiaus nom. titulinis Lorimos [Loryma] vysk. *in partibus infidelium* 1796 m. birželio 27 d.

5. Įšventintas į vysk. *in partibus infidelium* 1798 m. rugpjūčio mėn.

6. Vilniaus vyskupijos sem. [?], kanonų teisės mokslų dr. (VU, 1773).

7. Įšventintas į kunigus 1760 m. birželio 8 d.

8. Vilniaus vysk. katedros kapitulos kan. (1761); prel. arkidiakono koad. (1775); Vilniaus vysk. administratorius (Vilniaus vyskupijos generalinės dvasinės vyresnybės pirmininkas, 1774).

9. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiasis dvasinis sekretorius (1782–1793).

10. Katedros kapitulos pavedimu ėjo prie katedros kapitulos nuo XVII a. veikusio konvikto neturtingiems bajorų vaikams, vadinamosios *Korsako bursos*, prižiūrėtojo pareigas.

11. *Urządnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII: Spisy*, opracowali Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1994, p. 181, 230; R. Krs. [Rapolas Krasauskas], „Palubinskis Jurgis Antanas“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 21, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1960, p. 438; Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 89; Leonid Żyt-kowicz, „Połubiński Jerzy Antoni z Łubna“, in: *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1981, p. 367–368; Viktoras Petkus, „Jurgis Antanas Palubinskis“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato IĮ „Petro ofsetas“, 2002, p. 842; *Archivio Segreto Vaticano*, Process. Consist. 200, f. 153–169v; „Georges Połubiński“, in: www.catholic-hierarchy.org.

12. Polubinskio gimtinė – Kosavo miestelis – dab. Baltarusijoje (istoriografijoje nurodoma Kosavo dvarą buvus prie Vilniaus); www.catholic-hierarchy.org nurodyta Polubinskį buvus Vilniaus vyskupo pagalbininku.

X

1. **Puzinas Nikodemas** *vel* **Puzina Nikodemas**, 1753–1819.

2. Puzyna Nikodem, książę z Kozielska.

3. Iš bajorų, Gegužinė, Pumpėnų par., Vilniaus vysk.

4. Vilniaus sufraganas, 1804–1819 m.; imperatoriaus nom. 1804 m.; popiežiaus nom. Satalos (Armėnija) vysk. *in partibus infidelium* 1814 m. rug-sėjo 26 d.

5. Išventintas į vysk. *in partibus infidelium* 1817 m. gegužės 3 d.

6. Mokėsi pijorų m-lose; Vilniaus vyskupijos sem.; VU.

7. Išventintas į kunigus 1776 m. sausio 21 d.

8. Vilniaus vysk. katedros kapitulos kan. koad. (1775); Vilniaus vysk. katedros kapitulos kan. (1779); Vilniaus vysk. Jono Nepomuko Kosakovskio paskirtas administratorius (1802–1803); Geranainių prepozitas infulatas

(1804); Vilniaus vysk. katedros kapitulos generalinis vikaras (1808) (žr. Vilniaus vyskupijos kapitulos 1808 m. spalio 23 d. raštas, in: *LMAVB RS*, f. 43, b. 1625); Vilniaus vysk. administratorius (1815–1816).

9. –

10. Pirmasis masonų ložės „Uolusis lietuvis“ didysis meistras.

11. Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 82–83; P. J. [Paulius Jatulis], „Puzinas Nikodemas“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 24, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1961, p. 290–291; Viktoras Petkus, „Nikodemas Puzinas“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato II „Petro ofsetas“, 2002, p. 858–860; Nikodemo Puzino 1817 m. tarnybos lapas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 2, b. 20, l. 21–25; *Archivio Segreto Vaticano*, Process. Consist. 210, f. 314–323v; „Nikodem Puzyna“, in: www.catholic-hierarchy.org.

12. Nominatas sufraganas – 1804 [?]. Katedros kapitulos 1808 m. spalio 23 d. protokole rašoma, kad kapitulos vikaru, kuriam pavesta valdyti vyskupiją *sede vacante*, išrinktas Geranainių infulatas, Vilniaus sufraganas nominatas Nikodemas Puzinas; žr. *LMAVB RS*, f. 43, b. 248, l. 13. Puzinas kaip Satalijos vysk. Vilniaus sufraganas 1815 m. rugpjūčio 15 d. pasirašo raštą, kuriuo pranešama apie Jeronimo Strojnovskio mirtį [spaudinys]; žr. *LMAVB RS*, f. 43, b. 255, l. 120^a; www.catholic-hierarchy.org nurodyta Puziną buvus Vilniaus vyskupo pagalbininku.

XI

1. **Zdanavičius Liudvikas Feliksas**, 1814–1896.
2. Zdanowicz Ludwik Feliks.
3. Iš bajorų, Dotnuvos par., Kėdainių apskr., Žemaičių vysk.
4. Vilniaus sufraganija, 1889–1896 m. [?]; imperatoriaus nom. 1889 m. [?]; popiežiaus nom. titulinis Dionisijos [Dionysias] vysk. 1889 m. gruodžio 30 d.
5. Išventintas į titulinis vysk. 1890 m. balandžio 29 d.
6. Troškūnų m-lą; Vilniaus vyskupijos sem.; Romos katalikų dvasinė akademija.
7. Išventintas į kunigus 1837 m. birželio 12 d.
8. Vilniaus vysk. katedros kapitulos kan. (1859); Vilniaus vysk. asesorius Romos katalikų dvasinėje kolegijoje Sankt Peterburge (1878–1884); Vilniaus vysk. katedros kapitulos prel. arkidiakonas (1883); Vilniaus vysk. apaštališkasis administratorius (1885–1890); vysk. administratorius (1895–1896) (išrinktas katedros kapitulos 1895 m. mirus vysk. Antanui Audzevičiui

(Audzijoniui); Vilniaus vyskupijos seminarijos profesorius (1856–1863), vicerektorius, rektorius (1863–1870); bajorų m-los kapelionas (1852–1855).

9. –

10. –

11. Jan Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912, p. 73–74; R. Krs. [Rapolas Krasauskas], „Liudvikas Zdanavičius“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 35, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1966, p. 66; Viktoras Petkus, „Liudvikas Feliksas Zdanavičius“, in: Viktoras Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius: P. Kalibato IĮ „Petro ofsetas“, 2002, p. 810–811; Kan. Liudviko Felikso Zdanovičiaus 1880 m. tarnybos lapas, in: *LVI*A, f. 694, ap. 2, b. 1942, l. 39v–40; „Ludwik Feliks Zdanowicz“, in: www.catholic-hierarchy.org.

12. Zdanavičiaus asmens byloje (*RVI*A, f. 821, ap. 3, b. 976) duomenų, leidžiančių teigti jį ėjus Vilniaus sufragano pareigas, nėra.

Santrumpos

- apskr. – apskritis, apskritinė (mokykla)
- arkivysk. – arkivyskupas
- bžn. – bažnyčia
- kan. – kanauninkas
- kapel. – kapelionas
- kleb. – klebonas
- kun. – kunigas
- koad. – koadjutorius
- m-la – mokykla
- nom. – nominuotas
- par. – parapija
- pav. – pavietas
- prel. – prelatas
- sekr. – sekretorius
- sem. – seminarija
- vik. – vikaras
- vysk. – vyskupas, vyskupija
- VU – Vilniaus universitetas (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausioji mokykla, 1781–1796; Vilniaus vyriausioji mokykla, 1796–1803; Vilniaus imperatoriškasis universitetas, 1803–1832)

SUFFRAGANATES OF THE VILNIUS DIOCESE
IN THE 19TH CENTURY: FEATURES OF DEVELOPMENT
AND THE PROFILE OF SUFRAGAN BISHOPS AS
A HIGHER FUNCTIONAL GROUP OF THE CLERGY

Aldona Prašmantaitė

Summary

Widely spread in the Catholic diocese of the Polish-Lithuanian Commonwealth was the notion of the pre-Trident position of the suffragan: suffragans were not only diocesan ordinaries directly subordinate to the metropolitan bishop as defined in the articles of post-Trident canon law, but also auxiliary bishops (*episcopi auxiliares*) bearing the title of bishops *in partibus infidelium*. Following the partitions of the Polish-Lithuanian Commonwealth, the tradition to refer to auxiliary bishops *in partibus infidelium* (titular after 1882) as assistants to diocesan ordinaries as suffragans lingered in the dioceses of both the Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania. In this respect, the history of the Vilnius diocese is not an exception.

The position of suffragans as auxiliary bishops *in partibus infidelium* (*episcopi titulares* after 1882) to the diocesan ordinary of the Vilnius, the sources of which lie in the 16th century history of the diocese, is a consistent continuation of the administrative institution of the diocese that evolved during the period of the Polish-Lithuanian Commonwealth. In 1798, the diocese entered a new stage of its development under the Russian tsarist rule with four suffragan bishoprics – at the Episcopal see in Vilnius, and in suffraganates of Brest, Courland, and Trakai. In the context of the administrative restructuring resulting from the concordat signed between the Russian Empire and the Holy See in 1847, the imperial network of the suffraganates was reorganized: when in 1848 the suffraganate of Courland was passed over to the Samogitian diocese, there remained two suffraganates in the Vilnius diocese and a suffragan diocese at the Episcopal See in Vilnius. The possibilities of founding a new suffragan bishopric were not discussed, thus the structure of the network established in the mid-19th century did not change until the end of the imperial period.

Just like in the period preceding the partitions, choosing a candidate to a suffragan bishop was the right of the diocesan ordinary/administrator. However, if in the times of the Polish-Lithuanian Commonwealth the bishop submitted the selected candidature to the Episcopal See, he had to submit it to the emperor when Lithuania was under the Russian rule. After the emperor nominated the candidate for the suffragan, the nomination was submitted to the Episcopal See. Like in the times of the Polish-Lithuanian Commonwealth, the candidate to the suffragan would be nominated by the pope who would then confer the title of *in*

partibus infidelium on him. However, if during the period prior to the partitions the clergyman with this title used to become a nominated suffragan bishop up until canonical consecration, during the period of the Russian rule the nominated suffragan began his ministry immediately after the nomination by the emperor.

In the 19th century, like in the times of the Polish-Lithuanian Commonwealth, the suffragans of the Vilnius diocese did not hold any real power. Their main duty was assisting the diocesan ordinary in his pastoral ministry. In the first half of the 19th century, ten suffragans were appointed and consecrated in the suffragan diocese of the Vilnius diocese: one in Brest, two in Courland, three in Trakai (one of them nominated by the pope), and four in Vilnius.

As a functional group of diocesan clergy, the 19th century suffragans of the Vilnius diocese distinguished themselves for their excellent education and a broad spectre of activity. Many of them were associated with Vilnius University (first as students, later as teachers and professors who had written works that earned them academic degrees). In the second half of the 19th century, when there were only three suffraganates left in the Vilnius diocese (in 1848, the suffraganate of Courland was passed over to the diocese of Samogitia), one suffragan bishop was appointed and consecrated in the suffragan diocese of Vilnius. Thus, with the exception of vacancies that remained unfilled for a number of years, the network of the suffragan bishoprics of the Vilnius diocese functioned more or less appropriately only in the first half of the 19th century. Although neither the office of the suffragan bishop of Vilnius nor the suffraganates of Brest and Trakai were abolished, no suffragan bishops were appointed there. This leads to the conclusion that such a situation was a consequence of the imperial policy with regard to the Catholic Church.